

Ylikallis vuokra-asuminen Espoon kaupungissa

Rosa-Maria Melin

2023 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Ylikallis vuokra-asuminen Espoon kaupungissa

Rosa-Maria Melin
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
2023

Rosa-Maria Melin

Ylikallis vuokra-asuminen Espoon kaupungissa

Vuosi

2023

Sivumäärä

53

Vaikka asunnottomuus on Suomessa vähentynyt viime vuosina (ARA 2022), asumisen ylisuurista menoista syntyvä vuokravelka on yhä ajankohtainen ongelma. Vuokravelan kertyessä ja maksuhäiriömerkintöjen syntyessä kohtuuhintaisen asunnon löytäminen muuttuu etenkin pääkaupunkiseudulla jo valmiiksi haastavasta entistä vaikeammaksi (Lapinkaski 2022).

Aiheen valintaa ohjasi opinnäytetyön tilaajan eli Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen tarve selvittää, miksi asiakas ei pääse eteenpäin haastavasta asumistilanteesta, asumisneuvojen ja ensiarviointitiimin henkilökunnan näkökulmista. Opinnäytetyö on osa Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen asumistaloussosiaalityön ATSO-hanketta, jonka tavoitteena on puolittaa asunnottomuus vuoteen 2023 mennessä. Opinnäytetyön tavoitteena oli syventää ymmärrystä vuokraasukkaiden elämäntilanteista ja lisätä tietoa ylikalliin vuokra-asumisen tekijöistä.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa Espoon kaupungissa tuloihinsa nähden liian kalliissa vuokra-asunnoissa asuvien asiakkaiden syitä ja taustoja nykyiseen asumistilanteeseensa. Opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä olivat 1. Millaisten tekijöiden on havaittu vaikuttavan siihen, että asiakas on päätenyt asumaan ylikalliissa asunnossa? ja 2. Millaisilla keinoilla voidaan vastata tähän haasteeseen? Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkielmana. Aineistokeruumenetelmänä käytettiin työntekijöiden puolistrukturoituja teemahaastatteluita työntekijöille, joita haastatteluihin osallistui neljä (4). Haastatteluaineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin mukaisesti. Viitekehystenä sovellettiin sosiaalipedagogista orientaatiota.

Tietoperustassa tarkasteltiin aiheeseen liittyviä teemoja ja nykyisiä ratkaisukeinoja. Ensiarviointiin työntekijöistä ja asumisneuvojista koostuvien aikuissosiaalityön työntekijöiden teemahaastattelut toteutettiin henkilökohtaisesti yksittäisten osallistujien kanssa etähaastatteluina. Haastatteluilla kerättiin tietoa työntekijöiden näkökulmista, mielipiteistä ja ratkaisuehdotuksista ylikalliiseen asumiseen liittyen.

Opinnäytetyön tulokset osoittavat että ylikalliiseen asumiseen vaikuttavia tekijöitä ovat rakenteelliset ja henkilökohtaiset tekijät. Merkittävimmi tekijöiksi ilmenivät kohtuuhintaisen asuntojen vähäisyys, Kelan asettaman kohtuuhintaisen vuokran rajan mataluus vuokratasoon nähden sekä asiakkaiden henkilökohtaiset haasteet, kuten mielenterveys- ja päihdeongelmat ja aiemman vuokravelan kertyminen. Sosiaalihuolto on tietoinen ylikalliin vuokra-asumisen ongelmasta. Ratkaisuina ongelman parantamiseksi ehdotettiin muun muassa moniammatillisen yhteistyön lisäämistä, asiakkaiden yksilöllisen tuen tarpeen huomaamista ja siihen monipuolisemmin tukitoimin vastaamista, vuokrahintatason järjestelmällistä laskemista ja tietoisuuden lisäämistä ylikalliin asumisen ongelman olemassaolosta.

Tätä opinnäytetyötä ja sen tuloksia voidaan käyttää teemaa käsittelevissä jatkotutkimuksissa ja kehittämistyössä. Jatkotutkimuksena voisi esimerkiksi selvittää, kuinka tulevat asumistuen leikkaukset vaikuttavat vuokra-asujien taloudellisiin haasteisiin.

Asiasanat: Vuokra, vuokravelka, asumismenot, asunnottomuustyö, asunnottomuus

Rosa-Maria Melin

Living in an overpriced apartment in the city of Espoo

Year

2023

Pages

53

Although homelessness has decreased in Finland in the recent years (ARA 2022), the rent debt arising from excessive housing costs is still a current problem. As rent arrears accumulate and default notices arise, finding an affordable apartment, especially in the capital region, becomes even more difficult from being already challenging (Lapinkaski 2022).

The choice of the topic was guided by the need of the client of the thesis, i.e., the wellbeing services count of Länsi-Uusimaa, to find out why commissioner cannot move on from the challenging housing situation, from the perspectives of the housing counselors and the staff of the initial assessment team. The thesis is a part of the Länsi-Uusimaa welfare area's housing economic social work ATSO project, which aims to halve homelessness by 2023. The research task of the thesis was to describe the reasons for living in an overpriced rental apartment. The goal was to deepen the understanding of the life situations of the renters and increase the information about the factors of overpriced rental housing.

The purpose of this thesis was to chart the reasons and backgrounds of the clients who live in rental apartments that are too expensive for their income in the city of Espoo in relation to their current housing situation. The research questions of the thesis were 1. What factors have been found to influence the fact that the customer has ended up living in an overpriced apartment? and 2. How to respond to this challenge? The thesis was implemented as a qualitative thesis. Semi-structured thematic interviews of the employees were used as data collection methods. The interview material was analyzed according to a material-inductive content analysis. Social pedagogical orientation was applied as a frame of a reference.

The themes related to the topic and current solutions were examined in the theoretical part. Theme interviews of adult social work workers, consisting of the employees of the initial assessment team and housing counselors, were carried out in person with individual participants as remote interviews. The interviews gathered information about the employees' perspectives, opinions and proposed solutions regarding overpriced housing.

The findings of the thesis show that structural and personal factors influence overpriced housing. The most significant factors appeared to be the scarcity of affordable apartments, the lowness of the affordable rent limit set by Kela compared to the rent level, and the clients' personal challenges, such as mental health and substance abuse problems and the accumulation of previous rent debt. Social care is aware of the problem of overpriced rental housing. The solutions proposed to improve the problem include increasing multi-professional cooperation, recognizing the need for individual support of clients and responding to it with more versatile support measures, systematically calculating the rent price level and raising awareness of the existence of the problem of overpriced housing.

This thesis and its findings can be used in further studies and development work dealing with the theme. As a follow-up study, for example, it could be studied out how the future housing benefit cuts will affect the financial challenges of the renters.

Keywords: Rent, rent debt, housing expenses, homelessness work, homelessness

Sisällysluettelo

1	Johdanto.....	6
2	Toimeksiantajan esittely	7
3	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	7
4	Vuokravelan kertyminen	8
4.1	Asunottomuus Suomessa	9
4.2	Asunottomuustyö	11
4.3	Asunto ensin-periaate	12
4.4	Asumissosiaalinen työ.....	15
5	Aineistonkeruun menetelmä puolistrukturoitu teemahaastattelu	16
6	Aineiston sisällönanalyysinä aineistolähtöinen sisällönanalyysi.....	18
7	Tulokset	21
7.1	Millaisten tekijöiden on havaittu vaikuttavan siihen, että asiakas on päätenyt asumaan ylikalliissa vuokra-asunnossa?	22
7.1.1	Rakenteelliset tekijät.....	22
7.1.2	Yksilölliset tekijät	30
7.2	Millaisilla keinoilla voidaan vastata ylikalliin asumisen haasteeseen?	31
7.2.1	Moniammatillinen yhteistyö kolmannen sektorin kanssa.....	32
7.2.2	Yksilöllinen tuki.....	35
7.2.3	Asiakkaan toiminta	35
7.2.4	Rakenteelliset muutokset	37
8	Pohdinta	41
8.1	Tulosten tarkastelu	41
8.2	Eettisyys ja luotettavuus	44
8.3	Jatkotutkimusidea	45
9	Lähteet	46
10	Taulukot	49
11	Kuviot	49
12	Liitteet.....	49

1 Johdanto

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen (2019-2023) hallitusohjelmassa luki tavoitteena puolittaa asunnottomuus vuoteen 2023 mennessä ja poistaa se kokonaan vuoteen 2027 mennessä eli kahden hallituskauden aikana. Puolittumistavoite ei ole vielä täysin toteutunut, mutta selvityksen perusteella on arvioitavissa, että asunnottomuuden poistaminen tavoitteen takarajaan mennessä on mahdollinen. (Valtioneuvosto 2023).

Yksi asunnottomuuteen liittyvistä tekijöistä on vuokra-asuntojen ylikalliit hinnat. Saari (2015, 137-139) jakaa asunnottomuuden tekijät neljään eri kategoriaan; yksilölliset, terveydelliset, kolhutekijät ja rakenteelliset. Korkea vuokrataso asettuu näistä viimeiseen, rakenteellisiin tekijöihin, jotka ovat yksilöstä riippumattomia ja joita pidetään merkittävänä asunnottomuuden aiheuttajina. Viimeisinä vuosina kaupunkien vuokra-asuntojen vuokramaksujen viivästykset ovat kiihtyneet ja esimerkiksi sähkölaskujen maksaminen aiheuttaa monille talouksille suuria haasteita maailmantilanteen vaikuttaessa suuresti asumisen hintojen nousuun (Nilsson 2023).

Millaisena aikuissosiaalityön asumisneuvojat ja ensiarviotiimin työntekijät näkevät ongelman ja mitä keinoja ongelman käsittely kehittyäkseen vaatii yhteiskunnaltamme? Entä mitkä syyt ja taustatekijät tulevat yleisimmin esiin ylikalliin vuokra-asumisen ongelmaa käsitellessä asiakkaiden kanssa? Tämä opinnäytetyö on Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen Laurean ammatikorkeakoululta tilaama toteutus liitettynä ATSO-hankkeeseen. ATSO-hanke pyrkii vastaamaan asunnottomuuden nykyhetken tarpeisiin; vuonna 2021 lopussa Suomessa eli 3 950 yksin elävää asunnotonta. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2021.)

Aikuissosiaalityön työntekijöiden puolistrukturoitujen haastattelujen kautta kerrytetään työntekijöiden kokemuksia ja mielipiteitä asumispalveluiden asiakkaiden taustatekijöistä ylikalliiseen vuokra-asumiseen liittyen. Tutkielmalla pyritään myös kartoittamaan ajatuksia ja kehitysideoita sosiaalityön mahdollisuuksista ylikalliissa asunnossa asuvien asiakkaiden tilanteen auttamiseksi.

Ylikalliin vuokra-asumisen aihe on ajankohtainen, sillä koronapandemian vaikutusten, talouskriisien ja Ukrainan sotatilan myötä poikkeuksellisen ajan vaikutukset näkyvät myös hyvinvoinnin edellytyksissä ja haastavat siten myös palvelujärjestelmiä vastaamaan muuttuvaan toimintaympäristöön sekä tarpeisiin. (Espoon kaupunki 2023). Tämä opinnäytetyö keskittyy ennen kaikkea Espoon kaupungin alueeseen. Opinnäytetyön viitekehys perustuu käsitteisiin vuokra, vuokravelka, asumismenot, asunnottomuustyö, asunnottomuus.

2 Toimeksiantajan esittely

Opinnäytetyön työelämäkumppanina toimii Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue ja ATSO-hankkeen tiimi. Työelämäkumppani otti Laurean ammattikorkeakouluun yhteyttä esitellen opiskelijoille erilaisia opinnäytetyöaiheita. Kiinnostuin ylikalliin vuokra-asumisen teemasta yhteiskunnallisen ajankohtaisuutensa vuoksi ja sovimme työelämäkumppanin kanssa tekeväni siitä tutkielman.

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue aikuissosiaalityö esittelee kaupungin kotisivuilla puhelin- ja chat-keskustelupalvelunsa sekä toimipisteellensä toteutettavien neuvontatapaamisten varausmahdollisuuden. Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen aikuissosiaalityö tarjoaa valtion takamat sosiaalipalvelut, kuten sosiaaliohjaajien ja palveluneuvojien avun hyvinvointiin ja arjenhallinnan haasteisiin liittyvissä kysymyksissä. (Espoon kaupunki 2023.)

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen asumistaloussosiaalityön-hanke ATSO on osa hallituksen ohjelmaa. Hankkeen tavoitteena on puolittaa asunnottomuus vuoteen 2023 mennessä, vuosien 2020-2023 aikana. Hankkeen myötä on koottu erillinen asumistaloussosiaalityön ryhmä, joka työskentelee tiiminä tavoitteenaan löytää uusia keinoja asunnottomuuden vähentämiseksi, ja kehittää yhteistyökumppaneiden kanssa helposti saavutettavia palveluja espoolaisille. Tarkoituksena on luoda ja parantaa sosiaali- ja terveystaloussosiaalityön palveluja asunnottomien tai vakavassa asunnottomuusriskissä olevien asiakkaiden tarpeisiin. Palveluista tarjolla on asumisneuvontaa, sosiaalista luototusta, kokemusasiantuntijatoimintaa, talousohjausta ja talousneuvolatoimintaa. Hankkeessa hyödynnetään aikaisempien kehittämishankkeiden tuloksia, kuten Kotona kaupungissa-hankkeen toimintamalleja ja NEA-hankkeen parissa tehtyä työtä. (Espoon kaupunki 2023.)

ATSO-hankkeessa etsitään myös sellaisia toimintamalleja, joilla voidaan ennaltaehkäistä asunnottomuutta tai sen uusiutumista. Hanke kehittää nuorten yksilömuotoista asumisvalmennus-työskentelyä osana asumisneuvontaa. Lisäksi tavoitteena on sosiaaliohjaajan talousohjaus-työskentelyssä selvittää, millaisia asioita ja ilmiöitä on maahanmuuttaja-asiakkaiden talousvaikeuksien taustalla. (Espoon kaupunki 2023.)

3 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa Espoon kaupungissa tuloihinsa nähden liian kalliissa vuokra-asunnoissa asuvien asiakkaiden syitä ja taustoja nykyiseen asumistilanteeseensa liittyen.

Tutkimuskysymykset

1. Millaisten tekijöiden on havaittu vaikuttavan siihen, että asiakas on päätenyt asumaan ylikalliissa vuokra-asunnossa?
2. Millaisilla keinoilla voidaan vastata tähän haasteeseen?

4 Vuokravelan kertyminen

Kohtuuhintaisen asunnon löytäminen voi olla haastavaa etenkin pääkaupunkiseudulla. Ongelma koskee vähävaraisimpien lisäksi myös työssäkäyviä pieni- ja keskituloisia. Sosiaalityön asiakaskunnassa kohtuuhintaisten asuntojen vähäisyys tulee esiin toimeentulotukea saavien joukossa, sillä heistä suurin osa asuu vuokralla omistusasunnon sijaan. Kohtuuhintainen vuokra-asuminen poistaisi toimeentulotuen tarpeen. Toimeentulotuen tarvetta selvittäessä asiakkaan menoiksi lasketaan kohtuulliset asumismenot; jos asumismenot siis ylittävät nämä kohtuulliseksi luokiteltavat menot, asiakas mahdollisesti maksaa ylitsejäävän osuuden toimeentulotuen perusosasta. Näin ollen asiakkaat joutuvat asumaan heille liian kalliissa asunnossa. (Helsingin kaupunki 2015.)

Ylikalliin vuokra-asumisen todennäköisenä seurauksena on vuokravelan kertyminen. Tällä tarkoitetaan vuokra-asunnon myöhästyneitä ja maksamattomia vuokrasaataavia. Mikäli ongelma on uusiutuva eikä vuokravelkaa makseta asianmukaisesti, aiheutuu asukkaalle vaikeuksia taloudelliseen ja sosiaaliseen pärjäämiseen sekä asumisen jatkumiseen. Lopputuloksena useiden vuokratuosten myötä saattaa olla asunnosta häätäminen, jota lopulta voi seurata lyhyt- tai pitkäaikainen asunnottomuus. (Y-säätiö 2022, 18-19.) Hautala ja Vartio (2019, 67) kertovat toistuvien vuokravelkatilanteiden olevan monesti yhteyksissä asumisen ja elämänhallinnan haasteisiin, joihin tulee puuttua ennen tilanteen pahenemista. Vuokravelan kertyminen voi olla seurausta muuttuneista elämäntilanteista kuten sairastumisesta tai avioerosta, taloudenhallintavaikeuksista tai päihdeongelmista. On tärkeää selvittää ja kartoittaa syyt ja taustat vuokravelan kertymiseen. (Viljamaa 2019, 3.)

Vuokravelan kertyminen ja maksuhäiriömerkinnät hankaloittavat uuden asunnon löytämistä suuresti. Vuokravelkatilanteista ja niiden seurauksista koituu sekä yksilölle että yhteiskunnalle merkittäviä taloudellisia kustannuksia. Keskimääräiseksi häätöprosessin hinnaksi on arvioitu Selvitys häätöjen kustannuksista-raportissa (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2023) noin 6300 euroa.

Marttinen (2019, 28) kertoo vuokra-asuntojen riittämättömän tarjonnan ja viime vuosikymmenten ajan noususuuntaisen hinnoittelun korostuvan etenkin pääkaupunkiseudulla, jossa asuntojen keskimääräinen neliöhinta on kaksinkertaistunut 2000-luvulla. Myös asunnottomuus

on keskittynyt Suomessa suuriin kaupunkeihin ja kasvukeskuksiin. Yli puolet asunnottomista ihmisistä asuu pääkaupunkiseudulla (Tampereen kaupunki 2019).

Ylikalliissa vuokra-asunnossa asuminen ei itsessään ole sosiaalityön tarve, mutta asukkaan taloudellisen tilanteen niin edellyttäessä perustoimeentulotuen hakemista, vastaan tulevat kohtuuhintaisten asuntojen vuokrat. Sosiaalityön tarve siis voi syntyä pelkästään siitä, että Kela kohtuullistaa vuokran, eikä asiakkaan rahat riitä vuokraan ja elämiseen. Ylikalliista vuokasta seuraa vuokrien maksamatta jättäminen tai elämiseen jäävän rahamäärän asettuminen tarkoituksenmukaisen summan alle. (Sormunen 2023.)

4.1 Asunnottomuus Suomessa

Asunnottomalla ihmisellä tarkoitetaan henkilöä, jolla ei ole omaa vuokra- tai omistusasuntoa (Y-säätiö 2022). Kostiainen ja Laakso (2013, 26) ja Saari (2015, 23) kertovat, että Suomessa asunnoton-termillä ei viitata vain kadulla, metsässä tai muualla julkisella paikalla asumiseen, vaan myös eri tavoilla tuettuun asumiseen. Edgar (2009, 73) esittää, että pääkategorian asunnottomista muodostavat ilman asuntoa kadulla asuvat, epävarmasti asuvat sekä puutteellisesti asuvat. Näiden pääkategorioiden alle asettuu 13 erilaista alaluokkaa. Kaduilla asuviin kuuluvat julkisissa tiloissa, ulkosalla ja yömajoissa asuvat ihmiset. Ilman asuntoa eläviin kuuluvat asunnottomille ja maahanmuuttajille osoitetuissa majoituksissa elävät, laitoksista vapautuvat ja jatkuvaa tukea asunnottomuuden vuoksi vastaanottavat ihmiset. Epävarmat asumisoloiissa asuvilla tarkoitetaan läheistensä tai tuttaviansa luona majoilevia sekä häätöuhan tai väkivallan uhan alla olevia. Puutteellisesti asuminen tarkoittaa tilapäisissä ja epätavallisissa tiloissa asumista. Tällaisia ovat esimerkiksi matkustusvaunut tai vallatut, asumiskelvottomat rakennukset.

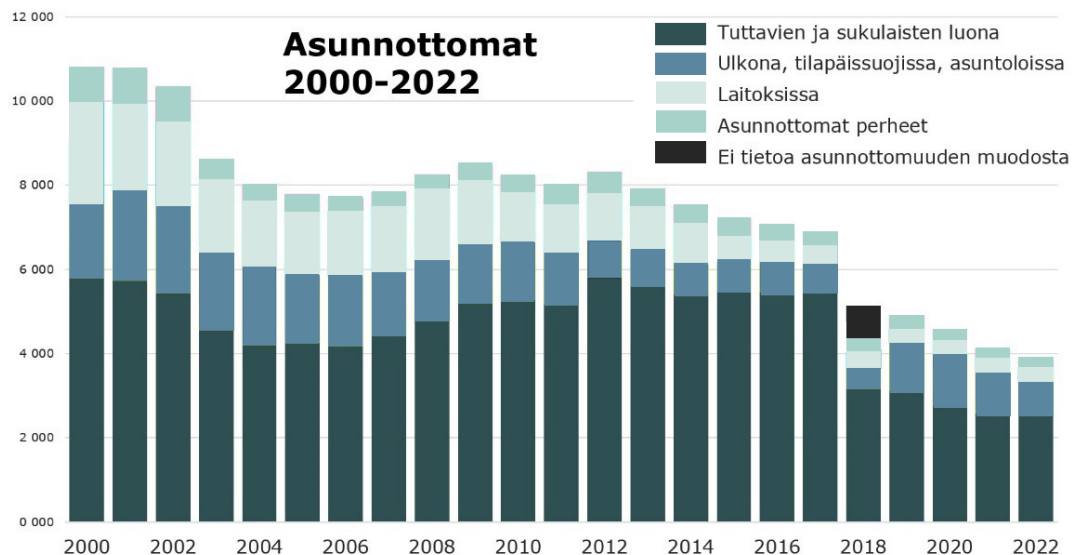
Saari (2015, 16, 22-23 & 136) kuvailee asunnottomuutta äärimmäisen huono-osaisuuden tunnusomaisista palasista muodostuvaksi resurssivajeeksi. Näitä palasia ovat esimerkiksi heikentyneet ihmissuhteet, pitkäaikainen työttömyys, puutteellinen koulutustausta ja velkojen kerrääntyminen. Asunnottomuutta ei kuitenkaan voi Saaren mukaan sanoa selvärajaiseksi, sillä se on monesti yhteydessä myös muihin ongelmallisiin ilmiöihin, kuten päihde- ja mielenterveysongelmiin.

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus, lyhenteeltään ARA, on tilastoinut Suomen asunnottomuuslukuja kunnilta tietoja keräämällä vuodesta 1987. Tilastoissa asunnottomuus määritellään ulkona, tilapäissuojissa, yömajoissa, tilapäisesti tuttavien luona sekä laitoksissa asunnon puuttumisen vuoksi asuminen. Näiden lisäksi asunnottomaksi luetellaan myös vapautuvat vangit, jotka päätyvät kiertelemään asunnon puutteen vuoksi. (Harju, Huotari, Mayer, Pyykkönen & Törmä 2019, 43.) Vuoden 2021 loppuun mennessä Suomessa eli yli 4000 asunnottomia, joista pitkäaikaisasunnottomia oli 1318. Tilastoissa eivät kuitenkaan näy oikeudettomassa asemassa olevat asunnottomat ja paperittomat siirtolaiset ja vapautuvat vangit. (Vailla vakinaista

asuntoa ry 2022). Valtion, kuntien ja kansalaisjärjestöjen työskentelyn ansiosta määrä on laskenut vuosien aikana Euroopan maista ennätystahdilla; luku on ollut laskusuunnassa seitsemättä vuotta peräkkäin (Ympäristöministeriö 2021).

Syitä asunnottomuuteen yksilötasolla ovat esimerkiksi vähävaraisuus, suuret elämäntilanteiden muutokset, elämänhallintahaasteet, päihde- ja mielenterveysongelmat sekä sosiaalisten resurssien puutteet (Kannonkari 2023). Asunnottomaksi päättymisen riskitekijöistä voidaan muodostaa neljä eri luokkaa. Ensimmäinen kategoria ovat matalatuloisuudesta, työttömydestä ja asuntomarkkinoiden tilanteesta johtuvat tekijät; rakenteelliset tekijät. Toisen kategorian muodostavat palveluiden riittämättömyys ja koordinaation puutteellisuus; institutionaaliset tekijät. Ihmissuhdetekijät muodostavat kolmannen kategorian. Näitä tekijöitä ovat esimerkiksi erotilanne, parisuhteen väkivaltaisuus tai kumppanin menehtyminen. Neljäs kategoria on henkilöön itseensä liittyvien tekijöiden tulema, joka syntyy esimerkiksi päihderiippuvuudesta tai terveydellistä tekijöistä. Parisuhteiden päättymiset, perheiden hajoamiset ja asunnosta häätämiset ovat tyypillisimpiä asunnottomuuskierteen laukaisevia tekijöitä. Valtaosa asunnottomista on matalatuloisia tai työttömiä. (Kostiainen & Laakso 2013, 30.) Miehet muodostavat noin 80 prosenttia asunnottomista, mutta viime vuosina myös nuorten ja naisten asunnottomuus on lisääntynyt. (Tampereen kaupunki 2019.)

Alla oleva taulukko havainnollistaa Suomen asunnottomien lukumäärän ja asunnottomuuden ilmenemismuodon 2000-luvulla.

Taulukko 1. Suomalainen asunnottomuus on ollut laskussa viimeiset vuodet (ARA 2023.) Huom. Helsingin kaupunki tarkensi vuonna 2018 asunnottomuuden tilastointitapaansa, mikä vähensi Helsingin asunnottomuuslukua vuosien 2016 ja 2018 välillä. Tiedot kerätään poikkileikkauskyseilyllä marraskuun puolivälissä.

Suomalaisilta kysyttäessä asunnottomuuden arvioidaan olevan seurausta osin yksilön oman vastuun alla olevista asioista ja osin rakenteellisista tekijöistä. Enemmistö, noin puolet vastanneista, itse asunnottomista ajatteli Saaren (2015, 207) asunnottomien näkemystä kartoitavassa tutkimuksessa niin, että he ovat itse omasta tilanteestaan vastuussa. Neljännes vastanneista oli ”olen tässä tilanteessa omien valintojeni takia”-väitteen kanssa eri mieltä. Kaksi kolmasosaa oli joko täysin tai osittain samaa mieltä väitteen ”olen tässä tilanteessa hyväksikäytön tai muiden ihmisten laiminlyöntien takia” kanssa.

Usein asunnottomuusongelmat aiheuttavat hätää ja huolta asukkaassa itsessään, mutta myös hänen lähipiirissään ja muissa asukkaissa. Mielenterveys-, muistisairaus- ja päihdeongelmista kärsivillä ihmisillä on tyypillistä, että asunnottomuuden uhan alla oleva asukas on itse sairautunnoton eikä ymmärrä tilanteen vakavuutta. Heidän voi olla myös vaikeaa päästä mielen-terveys- ja päihdepalveluihin. (Kannonkari 2023.) Asunnottomuusongelmaa voitaisiin helpottaa ennen kaikkea tarjoamalla kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja pienituloisille ja muille niitä tarvitseville. (Y-säätiö 2022, 18-19.)

Tuoreimpien saatavilla olevien tilastojen mukaan Espoossa eli vuonna 2021 kaiken kaikkiaan 528 asunnotonta, joista 434 olivat yksineläviä (Espoon kaupunki 2023).

4.2 Asunnottomuustyö

Asunnottomuuden vähentäminen on ollut mukana Suomen hallitusohjelmissa 1980-luvun puolivälistä lähtien (Helsingin diakonissalaitos 2022). Asumisneuvonta on ennakoivasti asumista vaarantaviin ongelmiin, kuten sosiaalisiin, psykososiaalisiin tai käytännöllisiin ongelmiin, vastaavaa asumissosiaalista työtä, jonka toteuttaa tyypillisimmin asumisneuvoja. Asiakaskunta muodostaa asunnottomista, aiemmin asunnottomuutta kokeneista ja asunnottomuuden uhan alla olevista henkilöistä. Työn tavoitteena on ennaltaehkäistä asunnottomuutta ja turvata mielekäs asuminen. Asumisneuvoja voi työskennellä eri tahoilla, kuten sosiaalitoimessa, kolmannella sektorilla tai kiinteistöyhtiössä. (Viljamaa 2019, 3.)

Asunnottomuustyö on iso osa syrjäytymisen estämistä ja hoitamista. Asunto on jokaiselle kuuluva ihmisoikeus ja asumisen turvaavien tukipalveluiden järjestäminen kuntien velvollisuus. Asunnottomuustyön yhteiskunnallisia vaikutuksia voidaan perustella esimerkiksi ekonomisella kannattavuudella; asunnottomuuden vuoksi syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten asumisongelmien poistuessa, myös sosiaalipalveluiden ja -tukien tuottama taloudellinen taakka vähenee. Konkreettiset näytöt asunnottomuuden ratkaisemisesta osoittavat, että poliittisilla päätöksillä on suoria seurauksia ja myönteisiä vaikutuksia yhteiskunnassamme. Pysyvät asumisratkaisut vähentävät asunnottomuutta lisäten samaan aikaan kaupunginosien turvallisuutta. (Y-Säätiö 2022.)

Asunnottomuuden eteen tehdään työtä esimerkiksi erilaisten ohjelmien, hankkeiden ja projektien myötä. Tavoitteena on pysyvän asumisen mahdollistamiseksi ja asunnottomuutta ehkäisevän työn lisäksi tukea ihmisen arjenhallintaa, taloushallintaa, päihitteettömyyttä ja henkistä hyvinvointi. Erilaisia tuki- ja palvelukeinoja näiden tukemiseksi ovat esimerkiksi asumis- ja palveluneuvonta asumishäiriötilanteissa, asunnottomien kanssa tehtävä kenttätö kuten asuntoa odottaessa toteutettava jonotyö, ulosmittauksen määrän huojentaminen, muuttopäivän lykkääminen, avun piiriin hakeutumisen kynnyksen madaltaminen, verkostoyhteistyö, velkajärjestely, palveluiden riittävän keston mahdollistaminen ja asunnottomuuden jälkeinen tukityö, kuten kotiin vietävät palvelut sekä vaikuttamistyö. Suomessa tukea on kehitetty erityisesti asumissosiaalisen työn viitekehyksessä. (Perälä 2023; Tampereen kaupunki 2019). Vaikka esimerkiksi asumisneuvontatyö ei ole lakisääteistä, on asumisneuvontatyötä tekevän tunnettava tiettyjä lakeja. Näitä lakeja ovat esimerkiksi sosiaalihuoltolaki, huoneenvuokralaki, ulosottokaari, laki saatavien perinnästä, järjestyslaki ja yhteishallintolaki. (Viljamaa 2019, 3.)

Asunnottomuuden poistamiseksi tehtävän työn parissa on huomattu kohderyhmän ja asunnottomuuden luonteen muuttuminen vuosien aikana. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseen pyrkinyt ohjelma vuodelta 2008 oli kohderyhmältään ulkona ja asuntoloissa asuvat, moniongelmaiset ja pääasiallisena ongelmapäihteenään alkoholia käyttävät asunnottomat. Nykyisin asunnottomuuden ja sen ympärillä tehtävän työn keskiössä ovat vakavasti syrjäytyneet moniongelmaiset ja huumeongelmiaset. Vuosien aikana myös asunnottomien keski-ikä on laskenut. (Kaakinen 2023.)

Espoon kaupunki on osallistunut ATSO-hankkeen lisäksi lukuisiin muihin asunnottomuutta käsitteleviin hankkeisiin ja projekteihin, kuten PAAVO I-, PAAVO II- ja AUNE-asunnottomuusohjelmiin. Ohjelmien myötä on noussut esille etenkin asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn, asunnottomuustyön suunnittelun ja kehittämistyön sekä muuttuvan toimintaympäristön tarpeiden huomioimisen tärkeys. (Espoon kaupunki 2021.) Vuosien 2020-2022 välillä toteutetun ATSO-hankkeen lopputulemana todettiin asunnottomuuden uusiutumisen ehkäisyyn tarvittavan yhä enemmän panostusta. ATSO-hankeeseen kuuluvan NAM-mallin eli nopean asuttamisen mallin hankekauden päättyessä vuonna 2022, oli mallin asiakkaista lähes 40 %:lla vuokravelkaantumisen ongelmaa uudessa asunnossaan, 90 %:lla mallin asiakkaista asuminen jatkui ja 10 %:lla mallin asiakkaista asunnottomuus uusiutui. (Paukkunen 2023.)

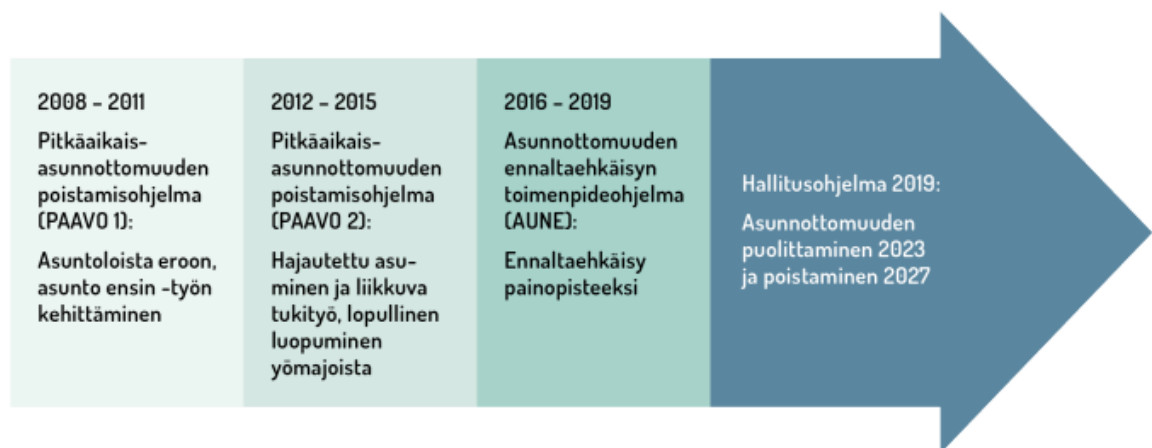
4.3 Asunto ensin-periaate

Kansainvälisten tutkijoiden arvioinneissa Suomen positiivista kehitystä asunnottomuuden vähentämisen suhteen on selitetty Asunto ensin-mallia noudattavalla strategialla sekä moniammatillisella ja laaja-alaisella yhteistyöllä (Pleace 2017). Asunto ensin-periaate on Suomessa toteutettavan asunnottomuustyön ohjaava toimintamalli ja peruseriaate, joka korostaa

asunnon osaa ihmisen perusoikeuksista (Asunto ensin 2020). Ennen Asunto ensin-mallia asunnolla pyrittiin portaikkomallin mukaisesti motivoimaan ja palkitsemaan päihdehoitoon ja raittuteen sitoutuneita asukkaita. Portaikkomallin uhkana on kuitenkin asunnottomuuskierteen alkaminen tai sen jatkuminen asukkaan mahdollisesti poiketessa tästä sitouttavasta sopimuksesta. (Y-säätiö 2021.)

Oma asunto nähdään ensimmäiseksi priorisoitavana tukena asiakkaalle tarjottavista tukitoimista. Mallin avulla Euroopan mittakaavaan suhteutettuna Suomessa on saatu pitkäaikaisasunnottomuuden ongelma vähenemään ennätyksellisen nopeasti. Asunnottomuuden vähentäminen on ollut mukana Suomen hallitusohjelmissa 1980-luvun puolivälistä lähtien. (Helsingin Diakonissalaitos 2022.) Asunnon löytyminen on siis ensiarvoisen tärkeää, eikä siihen tule vaikuttaa muut taustatekijät, kuten mielenterveys- ja päihdeongelmat. Asukkaan valinnanvapautta palveluiden ja asunnon suhteen tulee kunnioittaa. Asumisen turvaamien tukipalveluiden järjestäminen kuuluu kuntien eli vuodesta 2023 lähtien hyvinvointialueiden velvollisuuksiin. Asunto ensin-malli korostaa asukkaan osallisuutta omaa elämäänsä koskevissa asioissa ja päätöksenteossa, sekä pyrkii antamaan kannustavaa palautetta pienistäkin onnistumisista. (Asunto ensin 2020.)

Alla oleva kuva jaottelee Asunto ensin-mallin kehittymisen ja vakiintumisen vuodesta 2008 alkaen PAAVO 1- ja 2- sekä AUNE-ohjelmien myötä (Granfelt 2021).

Kuvio 1: Asunto ensin-mallin kehittyminen ja vakiintuminen (Granfelt 2022.)

Vasta asunnon löytämisen jälkeen aletaan suunnitella asiakkaan kanssa tämän mahdollisuuksia opinto- ja työelämässä sekä selvittää taloudellista tilannetta ja tarpeita muihin palveluihin, esimerkiksi psykososiaalisen avun piiriin tai vertaistuen äärelle. Asunto ensin-malli pyrkii pääsemään eroon määräaikaista ja ehdollisista vuokrasuhteista, sillä edellytyksenä asunnon luomisesta varsinaiseksi kodiksi pidetään asumisen pysyvyyttä. (Granfelt 2022.)

Suomessa Asunto ensin-malli rakentuu neljään periaatteeseen: ensimmäinen niistä on itsenäisen asumisen mahdollistaminen, jonka tavoitteena on asunnottoman pääsy välittömästi omaan vuokra-asuntoon. Vuokrasuhde perustuu huoneenvuokralaille (653/1987) eikä sen jatkuvuus ole sidoksissa hoidollisiin tai palvelullisiin ehtoihin. Toinen periaate pitää sisällään asukkaan valinnanvapauden ja vaikutusmahdollisuudet. Asunto ensin-mallin näkemys on, että asukkaan motivaatio ja sitoutuminen ovat toteutuessa ainoastaan niiden tapahtuessa asukkaan omasta tahdosta. Tavoitteet tulee pitää kohtuullisina ja saavutettavina. Kolmas periaate sisältää kuntoutumisen ja voimaantumisen, jota tuetaan asukkaan kanssa käytävillä tavoitekeskusteluilla.

Kolmantena periaatteena ovat kuntoutuminen ja voimaantuminen. Asunto ensin -palveluissa kuntoutumista ja voimaantumista tuetaan aktiivisilla keskusteluilla asiakkaan tavoitteista ja kiinnostuksen kohteista. (Asuntoensin.fi 2020.) Asunto nähdään perusoikeutena, jonka lisäksi asukkaan tulee saada tarvitsemaansa tukea toipumisprosessiin. Neljäs periaate on yhteiskuntaan ja yhteisöihin integroituminen. Asunto ensin -työssä asukkaita tuetaan kiinnittymään yhteisöön ja tuetaan yhteydenpidossa läheisverkostoon. (Asuntoensin.fi 2020.) Huomioitavaa Asunto ensin-mallissa on myös, että vaikka se ei vaadi ihmiseltä käyttäytymismuutoksia, mallin peruseriaatteisiin kuuluu orientaatio, jonka tavoitteena on asiakkaan toipuminen ja yhteisöön ja yhteiskuntaan kuulumisen. Toipuminen ei tarkoita tässä yhteydessä ainoastaan päihdekuntoutusta, vaan yksilön kokonaisvaltaista, henkistä, fyysistä ja sosiaalista hyvinvointia ja sen tukemista. (Pleace, Culhane, Granfelt & Knutagård 2015, 17-18.)

Asunto ensin-malli sai alkunsa Yhdysvalloissa, jossa sitä toteuttaa vuonna 1992 perustettu Pathways to housing -organisaatio. Organisaatio perustettiin auttamaan New Yorkissa eläviä, muiden asunnottomuuspalveluiden ulkopuolelle jääneitä asunnottomia. Syitä ulkopuolelle jäämiselle ovat esimerkiksi hoidosta kieltäytyminen, päihteidenkäyttö, väkivaltahistoria tai muu käytöshäiriö. (Tsemberis & Asmussen 1999, 114.) Suomen Asunto ensin-malli poikkeaa alkupeiräisestä siten, että Suomessa asumista toteutettiin aluksi ennen kaikkea erilaisissa asumisyksiköissä yhteisöllisen asumisen muodossa haja-asuttamisen sijasta. (Granfelt, Nousiainen, Haah-tela, Juhila & Raitakari, 2015, 76).

ATSO-hankkeen työskentelymalleja ovat nopean asuttamisen malli, Omatila-yhteistyö, nuorten asumisvalmennus ja suunnitelmallinen asumisneuvonta, talousneuvola, talousohjaus sekä keskitetty vankisosaalityö. Vaikka Asunto ensin-mallia ei mainita nimeltä erikseen, toteutetaan muun muassa nopean asuttamisen mallilla sen toimintatapaa ja ideologiaa; hankkeeseen on ohjattu ensisijaisesti päihdeettömissä tilapäisasunnoissa eläviä aikuissosiaalityön asiakkaita, joiden mahdollisuudet löytää vuokra-asunto luottohäiriömerkinnän ja aiemman vuokravelan vuoksi ovat haastavat. (Paukkunen 2023.)

4.4 Asumissosiaalinen työ

Työ, joka pyrkii auttamaan asumista vaarantavien psykososiaalisten käytännönongelmien kanssa, on asumissosiaalista työtä. (Granfelt 2014, 255.) Asumissosiaalinen työ on asunnottomien, asunnottomuusuhan alla elävien tai aiemmin asunnottomuutta kokeneiden parissa tehtävää asunnottomuuden vastaista työtä. Työ kohdistuu asumista vaarantaviin taloudellisiin, sosiaalisiin ja terveydellisiin ongelmiin. Asumissosiaalisen työn tavoitteena on asunnottomuuden poistaminen ja ennaltaehkäisy, asumisen pysyvyyden turvaaminen, asukkaan kuntouttaminen sekä asunnottomien ja asunnottomuutta kokeneiden taloudellisen ja psykososiaalisen hyvinvoinnin vahvistuminen. Kohteina ovat aikuissosiaalityön paljon palveluja tarvitsevat asiakkaat, lastensuojelun jälkihuollon asiakkaat, päihdepalvelun asiakkaat, naiset ja erilaiset vähemmistöt. (Perälä 2023.)

Asumissosiaalisen työn käsite muodostui ensimmäisen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman yhteydessä. Tällöin tarvittiin termi, jolla kuvata työskentelyä asunnottomien ja asunnottomuutta aiemmin kokeneiden ihmisten parissa. (Granfelt 2013, 221)

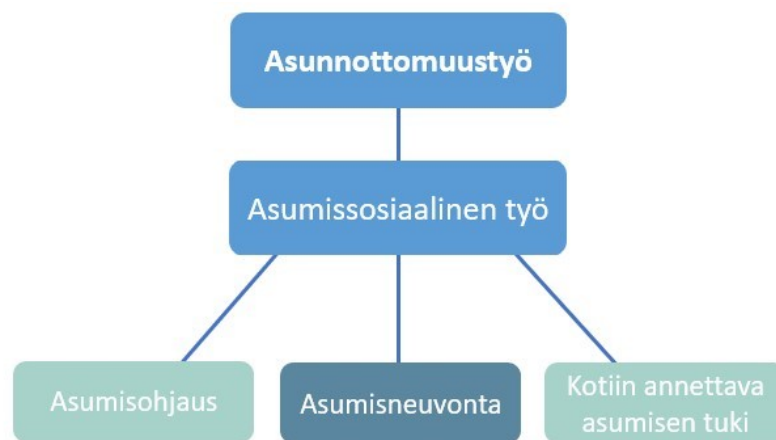
Granfelt kertoo oppaassaan Asumissosiaalinen työ: asunnottomuudesta irti ja asunnosta kodiksi (2022, 19) asumissosiaalisen työn toteutumisaikoina olevan koti, katu, kahvilat, virastot, asumispäivystykset, päiväkeskukset ja asuinalueet. Työtä tehdään tyypillisesti eri toimijoista koostuvissa verkostoissa. Koska asumissosiaalinen työ toteutuu eri tasoissa suhteissa sekä erilaisissa ympäristöissä, sen keskiössä ovat luottamus, vuorovaikutuksen toimivuus, kodin tunnun rakentaminen ja erilaisten kotiin liittyvien riskien vähentäminen ja rajojen vetäminen. Työntekijältä vaaditaan joustavuutta, empatiaa, tilannetajua ja asiakaslähtöisyyttä. Asumissosiaalinen työ on relationaalista eli suhteissa tapahtuvaa, asukkaan valinnanvapautta kunnioittavaa työtä. Kaiken keskiössä on suhde asiakkaan ja työntekijän välillä, mitä ilman työtä ei voi tehdä.

Asumissosiaalinen työ toteutuu tyypillisimmin asukkaiden ja työntekijöiden välillä yksilö-, ryhmä tai yhteisömuotoisena vuorovaikutustyönä. Asumissosiaalinen työ pitää sisällään lisäksi kotiutumista tukevaa työtä, jonka myötä asiakasta voidaan auttaa rakentamaan uudesta asunnosta oikean kodin tuntua. Asumissosiaalisessa työssä tulee ottaa huomioon erilaiset asumisvaihtoehdot ja kehittää niitä asiakaslähtöisesti, sillä se nähdään edellytyksenä työn toimivudelle. (Granfelt 2022, 10.) Granfeltin (2016, 77) mukaan voidaan asumissosiaalityön nähdä onnistuneen, kun sen avulla asukkaan kuntoutumista pystytään edistämään asumisen turvaamisen lisäksi tai kun kielteisesti apuun suhtautuvan asukkaan palaaminen asunnottomuuteen pystytään estämään.

Asumissosiaalinen työ toteutuu sosiaalialan työkentällä erilaisilla nimikkeillä perustuen kuitenkin aina monialaisena yhteistyönä tekemiseen. Aikuissosiaalinen työ toteutuu kohdennettuna erilaisille asiakasryhmille osana aikuissosiaalityötä. Työ on asumisneuvontaa, asumisen

sosiaaliohjausta ja kotiin annettavaa asumisen tuen lähityötä. Alla oleva tyyllitelty ajatuskartta (kuvio 2) Granfeltin (2022) oppaasta Asumissosiaalinen työ: asunnottomuudesta irti ja asunnosta kodiksi. Kuva näyttää asumissosiaalisen työn asettumisen asunnottomuustyön alle ja ohjautumisen kolmeen eri työnkuvaan. Karjalainen (2019, 61-62) kertoo, että asumissosiaalista työtä ja sen mahdollisuuksia ei ole osattu hyödyntää parhaalla mahdollisella tavalla sosiaalityön menetelmällisessä orientoitumisessa. Sosiaalityön tulevaisuus selvitysraportti osoittaa, että asumissosiaalista työtä toivottaisiin kehitettävän osana sosiaalityötä ja -ohjausta.

Alla olevassa kuviossa eriteltynä asunnottomuustyön alle asettuvat asumissosiaalisen työn toteuttamistavat.

Kuvio 2: Asumissosiaalinen työ asunnottomuustyön alla (Granfelt 2022)

5 Aineistonkeruumenetelmänä puolistrukturoitu teemahaastattelu

Opinnäytetyötä varten kerätty tieto pohjautui työntekijöiden henkilökohtaiseen kokemukseen ylikalliin asumisen esiintymisestä. Tämän vuoksi tutkimusmenetelmäksi valikoitui laadullinen tutkimusmenetelmä ja aineistonkeruumenetelmäksi teemahaastattelu, sillä niiden nähtiin palvelevan parhaiten aiheen käsittelyä opinnäytetyöhön osallistuvien asiantuntijuuden hyödyntämiseksi ja informaation keräämiseksi.

Kaikki asumisneuvonnan ja ensiarviotiimin työntekijät saivat osallistumispyynnön ja tutkimustiedotteen opinnäytetyön toteutumiseen tutkimuksen tilaajatahon yhteyshenkilön toimesta perehdytettyjen esihenkilöidensä kautta. Mikäli työntekijä oli halukas osallistumaan haastatteluun tai hän halusi kuulla tutkimuksesta lisää, hän sai esihenkilöltään tai tilaajatahon yhteyshenkilöltä opinnäytetyön toteuttajan sähköpostiosoitteen, jonka kautta yhteydenpito jatkui työntekijän ja minun välillä. Opinnäytetyöhön osallistui neljä (4) työntekijää asumisneuvonnasta ja ensiarviotiimistä. Aineistokeruumenetelmänä on käytetty myös olemassa olevaa aineistoa, kuten aihetta käsittelevää kirjallisuutta, raportteja ja tutkimuksia.

Tutkielman osallistujaotanta rajattiin tilaajatahon toivomuksesta työntekijöihin, sillä sen nähtiin palvelevan opinnäytetyön hyödyntämistä parhaiten; usein työntekijä asioi asiakkaan kanssa muutaman kerran ja tässä ajassa ei nähdä syntyvän sellaista luottamuksellista suhdetta, että asiakas haluaisi kertoa juurisyistään tilanteen taustalla anonyymiydestä huolimatta. Sekä tutkielman tilaajan että opinnäytetyön tekijän näkökulma oli, että opinnäytetyön materiaalia kertyisi liian laajalti, mikäli otantaan sisällytettäisiin mukaan myös asiakkaiden haastattelut. Opinnäytetyö käsittelee sen vuoksi ylikalliissa vuokra-asunnossa asumista yleisesti ilmiönä Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen työntekijöiden näkökulmasta.

Tuomi ja Sarajärvi (2013, 72) kertovat, että halutessamme tietää, mitä ihminen ajattelee ja miksi hän toimii kuten toimii, on parasta kysyä asiaa suoraan häneltä. Jo pelkästään tähän perusteluun nojaten olen valinnut puolistrukturoidun teemahaastattelun menettelytavakseni. Teemahaastattelussa esitetään suulliset kysymykset ja merkitään osallistujan vastaukset ylös. Suurin ero muodostuu siis osallistujan toiminnasta tiedonkeruuvaiheessa. Poikkeuksen synnyttävät erilaiset online-ympäristöissä toteutettavat haastattelut, joissa ei ole suusanallista yhteyttä, esimerkiksi sähköpostihaastattelut. Tällöin sähköpostiin syntyy dokumentoitava vuoropuhelu ilman varsinaista henkilökohtaista kontaktia. Haastattelun eduksi mainitaan joustavuus, vuorovaikutuksellisuus ja reaaliaikaisuus, sekä se, että haastatteluun voidaan valita henkilöt, joilla on varmasti kokemusta tutkittavasta ilmiöstä. Haastattelussa tarkoituksena on saada mahdollisimman paljon tietoa asiasta, joten kysymykset on suositeltavaa lähettää hyvissä ajoin etukäteen. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 75).

Puolistrukturoitu teemahaastattelu etenee ennakkoon valittujen teemojen ja niitä käsittelevien kysymysten avulla, joiden kautta pyritään löytämään sisällyksekäitä vastauksia tutkimuskysymysten ja tutkimuksen käyttötärpeiden ja viitekehysten mukaisesti. Teemahaastattelun tuoma etu on mahdollisuus tarkentaa ja täsmentää kysymyksiä haastateltavien vastauksiin perustuen. (Hirsjärvi & Hurme 2001, Tuomen & Sarajärven mukaan, 2013, 74-75.) Se, pitäisikö kaikille haastateltaville esittää samassa järjestyksessä tarkalleen samat kysymykset samoissa sanamuodoissa, on Hirsjärven ja Hurmeen mukaan makuasia.

Haastattelukysymykset lähetettiin osallistujille hyvissä ajoin ennakkoon, jotta osallistujat ehtivät tietoisesti tarkastella asunnottomuutta työssään ennen aihetta käsitteleviä haastatteluja. Tietoisesta suostumuksesta lomakkeet lähetettiin henkilökohtaisesti haastateltavien työsähköpostiin Laurea Sign-palvelun avulla allekirjoitettavaksi tekstiviestivahvistuksen kautta. Sopimukset ja tutkimusaineisto muodostettiin suoraan digitaalisesti materiaaliksi ja tallennettiin oppilaitoksen verkkotallennuskansioon, joka suojattiin salasanalla. Tutkimusaineisto pidettiin anonyymina ja erillään käsiteltävästä versiosta koko prosessin ajan.

Haastateltavien löydyttyä osallistujien toivottiin noin kahden viikon ajan tarkasteltavan aihetta eli ylikallista vuokra-asumista työskentelynsä ohella. Tarkastelun helpottamiseksi

osallistujille olisi ollut mahdollista lähettää suuntaa antavia esimerkkejä kysymyksistä, joita haastattelussa tullaan esittämään, mutta kukaan osallistujista ei toivonut tätä. Kysymyksiä oli yhdeksän, joiden lisäksi joissakin haastatteluissa esitettiin tarkentavia kysymyksiä. Haastattelut toteutettiin etäisyyksien tuomien käytännöhaasteiden vuoksi etänä osallistujan valinnan perusteella ZOOM- tai TEAMS- viestintäpalvelun kautta. Haastatteluun varattiin 60 minuuttia aikaa, mutta keskimääräinen haastattelu-aika oli noin 35 minuuttia. Haastattelut nauhoitettiin viestintäpalvelun kautta MP4-tiedostomuotoon sekä opinnäytetyön tekijän nauhuriin. Nauhoitukset litteroitiin eli kirjoitettiin puhtaaksi tekstiksi Word-tiedostomuotoon.

Haastateltavien anonymiteetti turvattiin koko tutkielman toteutuksen ajan ja sen jälkeen. Nauhoitukset ja niiden litterointitiedostot nimettiin numeraalisesti nimellisen sijaan. Osallistumisen saattoi peruuttaa milloin tahansa syytä perustelematta ilmoittamalla asiasta sähköpostitse. Osallistujat saivat kysyä haluamiaan kysymyksiä ennen haastattelua, sen aikana ja sen jälkeen. Osallistujien oikeudet käytiin läpi tiedotteessa, suostumuslomakkeessa ja ennen haastattelun nauhoittamisen aloittamista. Nauhoittamisesta tiedotettiin sekä tiedotteessa, suostumuslomakkeessa, sähköpostitse käydyissä keskusteluissa että ennen nauhoituksen aloittamista. Opinnäytetyössä ei julkaista haastateltavien tai heidän asiakkaidensa yksityisyyden suojaa vaarantavaa tai arkaluontoista materiaalia eikä sen tietoja siirretä kolmanteen maahan. Aineisto tuhoetaan päällekirjoittamalla ja poistamalla päällekirjoitetut tiedostot verkkotallennuskansioista ja sen jälkeen kansion roskakorista opinnäytetyön julkaisun, esittelyn ja hyväksymisen jälkeen.

6 Aineiston sisällönanalyysinä aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Tämän opinnäytetyön aineisto on analysoitu mukailen aineistolähtöisen sisällönanalyysin menetelmää, jonka koin palvelevan parhaiten haastateltavien omiin kokemuksiin perustuvan aineiston analysoimisessa.

Aineiston sisällönanalyysin prosessiin kuuluvat valmistelu, organisointi ja tulosten raportointi. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 96-100) kertovat sisällönanalyysin muotoja olevan kolmea laatua: induktiivista, deduktiivista ja abduktiivista. Induktiivinen sisällönanalyysi on käytännöllinen, aineiston ehdolla etenevä analyysimenetelmä silloin, kun aiempaa tietoa tutkimuksen aiheesta ei löydy tai tietoa on hajanaisesti. Induktiivisella sisällönanalyysillä synnytetään abstrahoinnin myötä käsitteitä, joiden syntyprosessi pystytään kuvailemaan osittain perusteellisesti. Osa käsitteistä voi kuitenkin olla vaikeaa kirjoittaa auki. Analyysipolku muodostetaan raporttiin esimerkiksi kuviona. (Juuti, P. ja Puusa, A. 2020, 147.) Tämän opinnäytetyön raportin analyysipolku on muodostettu kirjallisena, jonka lisäksi mukana on esimerkkikuvia ja -taulukkoita kuvaamassa toteutetun analyysipolun vaiheita.

Ennen sisällönanalyysia aineisto tulee litteroida eli muodostaa tekstiksi aineiston helpomaksi hallitsemiseksi ja purkamiseksi. Tässä opinnäytetyössä haastattelut luotiin MP4-tiedostoista tekstimuotoon Wordin omalla litterointitoiminnolla. Tämän jälkeen tekstistä karsittiin lukuisat täytesanat ja lauseiden täsmällisyys tarkistettiin kuunnellen haastattelunauhoitukset läpi ja seuraten samalla litteroinnin ja nauhoitusten yhteneväisyyttä. Poikkeavuudet tekstissä korjattiin vastaamaan nauhoituksen sisältöä.

Litteroinnin jälkeen sisältöä alettiin käydä läpi käyttäen apuna ajatuskarttaa. Ajatuskartan keskiössä on ylikallis vuokra-asuminen, jonka sivut muodostuvat taustatekijöistä, tarvittavista kehittämiskeinoista sekä nykyisistä, jo olemassa olevista keinoista auttaa ongelman kanssa eläviä asiakkaita. Ajatuskartalla on mahdollista helpottaa haastatteluiden sisällöstä kumpuavien käsitteiden, mielipiteiden ja ajatuksien jäsentelyä tutkimuskysymysten alle. Ajatuskartta luotiin Google Jamboard-ohjelman avulla. Alla näkyvä kuvio 3 näyttää, kuinka ajatuskarttaa hyödynnettiin tässä opinnäytetyössä tutkimuskysymyksiin vastaamisessa.

Kuvio 3: Esimerkki Google Jamboard-ohjelman ajatuskartasta

Induktiivinen sisällönanalyysi muodostuu kolmesta vaiheesta: aineiston pelkistäminen eli redusointi, ryhmittely ja teoreettisten käsitteiden luominen. Ensimmäinen vaihe eli pelkistäminen, karsii litteroidusta aineistosta kaiken tutkielman kannalta epäolennaisen pois, etsien tutkimustehtävää kuvaavia ja olennaisia alkuperäisilmaisuja (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122-123). Alla oleva taulukko näyttää 1, kuinka pelkistykset muodostettiin haastateltavien alkuperäisilmauksista tässä opinnäytetyössä.

Alkuperäisilmaus	Pelkistys
<p><i>”...inflaatio kun pahenee niin kasvattaahan se sit samalla sen vuokranantajankin menoja, siis asumisessa, ja sitten nousee vuokrat. Se miten Kela, siis Kelan asumispolitiikka määrittelee sen kohtuullisen vuokrahinnan niin sehän on ihan siis käsi kädessä maailmantalouden kanssa.”</i></p>	<p>Kun inflaatio kasvattaa vuokranantajan asumiskustannuksia, nousevat myös vuokrahinnat. Kelan asumispolitiikka määrittelee kohtuullisen vuokrahinnan ja tämän määritelmän taas nähdään olevan liitoksissa suoraan maailmantalouteen.</p>
<p><i>”Niin kauan kun se asiakas asuu siinä liian kalliissa asunnossa niin ne tavat millä me voidaan auttaa niin ne on aika lyhytaikaisia.”</i></p>	<p>Auttamisen keinot nähdään lyhytaikaisena niin kauan, kun asiakas asuu kohtuuhintaisen vuokra-asunnon sijaan ylikalliissa vuokra-asunnossa.</p>
<p><i>”...kun yleensä ravintomenot priorisoidaan asumisen edelle silloin kun ei rahat riitä kumpaankin.”</i></p>	<p>Ravinto asetetaan usein vuokran edelle prioriteeteissa, kun tulot eivät riitä kattamaan molempia menoja.</p>

Taulukko 1: Esimerkki pelkistysten muodostamisesta

Toinen vaihe pitää sisällään aineiston ryhmittelyn, jonka tarkoituksena on luokittelun avulla tiivistää aineisto yksittäisten tekijöiden sisältyessä osana laajempaa käsitteistöä. Alkuperäisistä ilmauksista etsitään aineiston samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia, jotka ryhmitellään ja yhdistetään alaluokiksi. Nämä alaluokat nimetään sen perusteella, miten ne kuvaavat luokan sisältöä ytimekkäästi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 124.) Tässä opinnäytetyössä pelkistykset jaoteltiin niiden samankaltaisuuden mukaan ja ryhmiteltiin ne yhdistävillä käsitteillä nimettyihin alaluokkiin.

Kolmantena eli viimeisenä vaiheena sisällönanalyysissa on teoreettisten käsitteiden muodostaminen, jonka tarkoituksena on erotella tutkimuksen kannalta tärkeä tieto epäoleellisesta. Käsitteiden luokittelemista alaluokkiin ja yläluokkiin jatketaan niin kauan kun se on aineiston sisällön kannalta toteutettavissa, sillä sen myötä muodostuu lopulta vastaus tutkimustehtävään. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 125, 127.)

Alla oleva taulukko 2 näyttää, kuinka pelkistykset on jaoteltu ala- ja yläluokkiin tässä opinnäytetyössä. Yläluokat muodostuivat ylikalliin vuokra-asumisen ongelman muodostavista tai sitä ylläpitävistä tekijöistä eli rakenteellisista ja yksilöllisistä tekijöistä.

Pelkistys	Alaluokka	Yläluokka
hintatason nousu näkyy asiakkaiden avunpyyntöjen lisääntymisenä	Arjen kustannusten nousu	Rakenteelliset tekijät
kriittisimmissä tilanteissa matalatuloisten asiakkaiden kuukausituloista valtaosa kuuluu vuokramenoihin		
asiakas ei aina löydä edullisempaa asuntoa	Asuntojen vähäisyys	
ongelman keskiössä etenkin kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen määrän riittämättömyys		
vuokranantajat tarkkailevat Kelan määritelmää kohtuuvuokrasta ja pitävät vuokrahintansa tietoisesti määritelmän rajalla	Kelan kohtuuhintaisen vuokran matala raja	
Kelan asettamat rajat kohtuulliselle vuokralle nähdään liian matalina		
kohtuuvuokrarajojen noustessa myös vuokrapyyntö nousevat		

Taulukko 2: Esimerkki ala- ja yläluokkien muodostamisesta

7 Tulokset

Tässä opinnäytetyössä vastattiin kahteen tutkimuskysymykseen, jotka olivat 1. Millaisten tekijöiden on havaittu vaikuttavan siihen, että asiakas on päätenyt asumaan ylikalliissa asunnossa? ja 2. Millaisilla keinoilla voidaan vastata tähän haasteeseen?

Haastattelujen perusteella ylikallis vuokra-asuminen nähdään laajana ja vakavana ongelmana, joka tulee toistuvasti esiin työntekijöiden ja asiakkaiden välisessä kanssakäymisessä ja joka vaatii entistä toimivampia menettelykeinoja tilanteen parantamiseksi. Haastatteluissa korostui ongelman kuormittavuus niin aikuissosiaalityön kuin asiakkaiden kannalta. Työntekijät käsittelevät asiakkaiden kanssa ylikalliin asumisen haasteita toistuvasti ja vastaanottavat niitä koskevia yhteydenottoja viikoittain.

7.1 Millaisten tekijöiden on havaittu vaikuttavan siihen, että asiakas on päätenyt asumaan ylikalliissa vuokra-asunnossa?

Tulosten mukaan vaikuttavia tekijöitä olivat rakenteelliset ja yksilölliset tekijät. Ylikalliin vuokra-asumisen ongelman keskiössä nähtiin etenkin kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen määrän riittämättömyys, kova kilpailu asunnoista, asiakkaiden henkilökohtaiset haasteet sekä Kelan liian matalaksi koettu määritelmä kohtuuhintaisesta vuokra-asunnosta.

Haastateltavat toivat esiin, että kyseessä on merkittävä haaste ja ilmiö, mutta kuitenkin erityisen massiivisesta ongelmasta ei välttämättä heidän asiakaskunnassaan ole kyse. Haastatteluissa korostettiin, että välttämättä asiakkaan vuokravelkahaasteet eivät aina liity suoraan ylikalliiseen vuokraan, vaikka viikoittain kyseiseen ilmiöön työssä törmääkin. Ylikalliin vuokra-asumisen ongelma näkyy työntekijöiden työssä monella tavalla ja sen nähdään vaikeuttavan ihmisten arkea ja taloudellista pärjäämistä suuresti. Perustoimeentulotuen siirrettyä Kelaan vuonna 2017, työntekijät ovat huomanneet asumiseen ja vuokravelkaan liittyvien haasteiden muodostuneen työssä kaikkein kuormittavaksi.

7.1.1 Rakenteelliset tekijät

Haastatteluissa esiintyi monipuolisesti näkemyksiä siitä, mitkä kaikki tekijät ovat vaikuttamassa asiakkaiden ylikalliiseen vuokra-asumiseen; vaikka rakenteelliset eli yhteiskunnalliset tekijät korostuivat vastauksissa erityisen paljon, myös asiakkaan mahdolliset elämänhallinta-ongelmat ja muut yksilölliset tekijät tulivat esille.

Sosiaali- ja terveyshuollon riittämättömät resurssit, pitkät jonotusajat ja jatkuva kiire ovat olleet viime vuosina melko paljon esillä yleisessä keskustelussa. Haastateltavien kanssa näitä aiheita käsiteltäessä mielipiteet olivat vaihtelevia. Osa koki, että työntekijöiden kannalta resurssit ovat asumistyön suhteen riittävällä tasolla, kun taas osa näki resursseissa runsaasti parannettavaa.

”Musta sekä henkilöstö- että talousresurssit on aina ollut ongelmalliset. --- Työntekijöitä ja apukeinoja ei oo tarpeeks. --- Sinä, minä, kaikki jotka opiskellaan sosionomiksi ja työskennellään sitten sosionomina niin me tehdään niin kuin yhteiskuntapoliittista työtä, me ollaan niin kun huono-osaisten edustajia

ja lojaaleja heille. --- Me halutaan auttaa koko sydämellämme, mut meillä ei oo riittävästi työvälineitä siihen.”

” Meillä on henkilöstöresursseja siihen, että asiakkaita ohjataan halvempien vuokra-asuntojen löytämiseen. Eli ehkä se ongelma ei niin kun oo meidän resurssit, vaan hintataso ja sit se tarjolla olevien asuntojen määrä suhteessa hakijoihin. Plus asiakkaiden tarinat, monella on ylikalliiseen asuntoon joutumisen syynä se että ei ole saanut muuta vuokra-asuntoa, että ne vanhat velat ja vanhat taustat vaikuttaa siihen, miten se ihminen voi saada asunnon. Eli kyllä mä nään siis, että meillä on hyvät resurssit sosiaalihuollolla.”

Sosiaalihuollon tietoisuus ylikalliin vuokra-asumisen ongelmasta koettiin haastattelujen perusteella ajankohtaiseksi. On hyvin tiedossa, että ongelman kanssa elävien asiakkaiden auttamiseen kuluu runsaasti sosiaalihuollon rahaa ja työntekijöiden aikaa. Erilaisien lausuntojen avulla työntekijät pyrkivät saamaan lisää järjestelyaikaa, voidakseen miettiä paremmin, mitä he pystyvät kyseisessä tilanteessa tekemään asiakasta auttaakseen. Koska vuokran maksaminen nähdään ensisijaisena, työntekijöiden tulee painottaa asiakkaalle vuokranmaksun tärkeyttä ennen muita menoja.

”Ohjeistus on että vuokran maksaminen on ensisijasta vaikka se pitkittynyt tilanne muuttuukin sitten ajan myötä haastavaksi, kun lähtökohtaisesti ruokaan ei voida jatkuvasti antaa tukea kun se ruokakin kuuluu perustoimeentulotuen perusosuuteen.”

Erityisen hankalia tilanteita ilmenee silloin, kun perustoimeentulotuesta huolimatta asiakkaalla ei ole riittävästi rahaa ruokamenoihin. Mikäli ruokaan ei voida enempää myöntää asiakkaalle rahaa, hänet ohjataan järjestöjen ruokajonoihin. Asiakkaalle voidaan myös kertaluontoisesti myöntää ruokakassi, mutta tämä käytäntö ei ole pitkäkestoinen ratkaisu. Ensisijaisena toimenpiteenä on siis löytää halvempi asunto. Lisäksi asiakas voidaan tarpeen ilmetessä ohjata talousneuvojien puoleen, mikäli tämä on halukas tarkastelemaan ja kehittämään taloudenhallintaansa tai hän haluaa opastusta laskujen maksamisessa tai velka-, perintä- ja ulosottoasioissa. Neuvonta on asiakkaalle maksuton palvelu ja asiakkaan halutessa, se voidaan toteuttaa myös anonyymisti.

Haastateltavat kertoivat sosiaalihuollon prosessien ja toimintamallien tukevan asumisen pysyvyyttä ja ylivelkaantumisen ennaltaehkäisyä. Mainittuja toimintamalleja ovat esimerkiksi asuntoa tarvitsevan henkilön tietoinen ohjaaminen etsimään ainoastaan kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja, pyrkimys tehdä yhteistyötä Kelan ja vuokranantajien kanssa kohtuullisten hintojen löytämiseksi sekä Kelan päätösten selventäminen asiakkaalle ja niiden mukaan toimimiseen opastaminen. Myös asumisneuvonnan työtiimit nähtiin merkittävänä tahona asiakkaiden auttamisessa. Esille tuli lisäksi vuonna 2018 perustettu ja hyödylliseksi koettu

vuokravelkaryhmä, jonka nimi on sittemmin muutettu asumisryhmäksi. Ryhmässä toimitaan häätöuhan alla elävien asiakkaiden ongelmien parissa ratkaisukeskeisesti etsimällä esimerkiksi kohtuuhintaisen tai edes osittain kohtuuhintaisen asunnon.

”Hyvin tästä ongelmasta ollaan kartalla täällä meillä. Onhan siitä ollut paljon yhteiskunnallista keskustelua myös, mutta ehkä se meidän viesti ei mun mielestä hirveesti esiin tuu. Ja näissä keskusteluissa sosiaalitoimen asiakkaat ei aina tuu silleen kuuluiksi että aika tavallisesti sitä keskustelua käydään tosi pintapuolisesti että mikä on asumisen hinta ja miten sitä asumista pitäisi tukea ja kuitenkin niitä kaikista heikommassa asemassa olevia henkilöitä ei yleensä haastatella.”

Haastateltavat kertoivat, että Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen sosiaalihuollossa on otettu vakavasti valtiotasolta tulleet ohjeistukset asunnottomuuden poistamiseksi: monissa tapauksissa asunnottomuus on seurausta ylikalliista vuokra-asumisesta. Haastateltavien mukaan ylemmältä taholta puututtaisiin toimintatapaan, mikäli kaikille perustoimeentulotuen piirissä eläville, ylikalliissa vuokra-asunnossa asuville asiakkaille myönnettäisiin kuukausittain tukea asumiskustannuksiin. Työntekijät itsekään eivät näe sellaisen palvelevan heidän tarkoituksiaan.

”--- Pyritään sitten niitä resursseja löytämään muualta, eli sitten Kelaan olla yhteydessä ja Kelaan vedota, ja sitten tota ehkä sillä ohjauksen ja neuvonnan resursseilla pyritään ratkasemaan sitä.”

Ongelman nähtiin myös muuttuneen 2000-luvun aikana positiivisempaan suuntaan. Muutos parempaan on haastateltavien mukaan seurausta ennen kaikkea ongelman ratkaisemiseksi vuosia toteutetusta sosiaalityöstä.

”Mielestäni tänä [työssäoloni] aikana ongelma on tietyllä tavalla muuttunut ja nimenomaan parempaan suuntaan, koska sen eteen tehdään töitä. Olen siihen tyytyväinen, me olemme hyvällä työllä vaikuttaneet siihen, että jopa vuokrahinnat ovat tippuneet. --- Se on myös heille [vuokranantajille] hyvä asia, sillä se luo enemmän tarjontaa. Heidän asunnot menevät paremmin vuokralle.”

Rakenteelliset tekijät toistuivat haastateltavien vastauksissa yksilöllisiä tekijöitä voimakkaammin. Työntekijät näkivät Espoon korkean vuokrahintatason ja kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen vähäisyyden jopa merkittävimpinä ongelmatekijöinä ylikalliiseen vuokra-asumiseen. Vuokrien hintatason määräytyessä täysin ulkoisten tahojen puolesta ja arjen pyörittämiseen kuluvien menojen kasvaessa inflaation myötä, ei pitkäaikaista ratkaisua koeta olevan sosiaalihuollossa tarjolla. Auttamisen keinot nähdään lyhytaikaisena niin kauan, kun asiakas asuu kohtuuhintaisen vuokra-asunnon sijaan ylikalliissa vuokra-asunnossa. Haastateltavat kertoivat

elinkustannusten nousun tulevan asiakkaiden kanssa käydyissä keskusteluissa esille joka päivä. Myös asiakkaiden tiliotteiden seuraaminen on osoittanut, että elinkustannusten nousu näkyy etenkin pienituloisten arjessa ja rahankäytössä. Asiakkaiden kanssa käydään päivittäin keskustelua siitä, priorisoiko asiakas tulonsa asumiseen, ruokaan vai johonkin muuhun.

”Lama aiheuttaa hinnannousua ja maailmantilanne on pahentunut. Ihmiset ovat jopa ihan hädissään ongelmiensa vuoksi.”

”Jos on niin kun kalliita asuntoja niin eihän se sitten tavallaan ole meidän... en näe että me olemme se taho. Rakenteellisesti ehkä pitäisi enemmän viestiä että miten tää korkea hintataso vaikuttaa ihmisten elämään.”

Koronapandemian aikana asiakkaiden asumiseen liittyvät vaikeudet olivat kriittisempiä. Tilanne on pandemian akuuttivuosien jälkeen kohentunut, mutta kaikkia asiakasryhmiä tämä ei koske.

”Koronan jälkeen asumisen ongelmat ehkä hieman helpottu. Ajattelen että lapsiperheiden ja ehkä yksinasuvien eläkeläisten osalta tilanne ei ole muuttunut. Lapsiperheiden osalta sen takii että isoja asuntoja on vähemmän ja jollekin kuuslapsiselle perheelle on vaikeaa löytää sen kokoista asuntoa, mihin he mahtuis. Välillä tulee ihan teknisiä ongelmia että vaikka yks suihkutila ei riitäkään kahdeksanhenkiselle perheelle koska se tila ei ehdi käyttöjen välissä kuivua eli aina kyse ei ole siitä, että ihminen olisi siis kranttu.”

Hintatason nousu on näkynyt myös asiakkaiden avunpyyntöjen ja -tarpeiden lisääntymisenä sellaistenkin kotitalouksien keskuudessa, jotka eivät ole ennen tarvinneet sosiaalitukea. Muutos näkyy etenkin vuokran maksamisen haasteina; ravinto asetetaan usein vuokran edelle prioriteeteissa, kun tulot eivät riitä kattamaan molempia menoja. Kriittisimmissä tilanteissa matalatuloisten asiakkaiden kuukausituloista valtaosa kuluu vuokramenoihin. Tämä taas vaikuttaa suoraan asiakkaan hyvinvointiin ja alentaa kynnystä jättää vuokra osittain tai kokonaan maksamatta. Sosiaaliturva nähdään joustamattomana ja yksilölliset vaikuttajat tilanteeseen jäävät työntekijöiden mukaan Kelalta tietoisesti huomioimatta päätöksenteossa. Asiakas saattaa sanoa, että tämän rahat eivät enää riitä ruokaan ja muihin arjen perusmenoihin ja että rahatilanteen vuoksi tulevaisuus pelottaa.

”Kyllähän ne kaikki menot tässä muutamassa vuodessa on noussu huomattavasti paljon mutta suhteessa etuuskien taso ei ole noussut eikä siihen olla reagoitu. Kyllähän se tarkoittaa sitten sitä että asumiseen liittyvä velkaantuminen lisääntyy. Meillä haetaan paljon tukea puhtaasti ihan ruokaan mutta myös haetaan tukea vuokravelkaan.”

”Korot nousee, sähkölaskut nousee, palkka ei riitä, lainat pitäis maksaa. On paljon sellasia asiakkaita, joilla on tilillä rahaa kuus euroa ja yheksänkymmenviiden euron lasku pitäis maksaa, mutta Kela on jo antanut annettavansa ja huomioinut sen laskuissa.”

Haasteltavat sanoivat talouden ja asumisen menojen kulkevan käsi kädessä. Kun inflaatio kasvattaa vuokranantajan asumiskustannuksia, nousevat myös vuokrahinnat. Kelan asumispolitiikka määrittelee kohtuullisen vuokrahinnan ja tämän määritelmän taas nähdään olevan liitoksissa suoraan maailmantalouteen. Vuokranantajat tarkkailevat työntekijöiden kokemuksen mukaan Kelan määritelmää kohtuuvuokrasta ja pitävät tällöin vuokrahintansa juuri sen määritelmän rajalla. Kela ei huomioi perustoimeentulotuen päätöksessä vuokraa kokonaisuudessaan, mikäli vuokrahinta ylittää asumisalueelle asetetun kohtuuvuokrarajan. Mikäli asiakas on sitoutunut etsimään kohtuuhintaista asuntoa, saatetaan Kelassa huomioida vuokrahinta kokonaisuudessaan myös ylikalliissa vuokra-asunnossa, mutta kohtuullistamisen jälkeen asiakkaan tulee maksaa vuokrasta suurempi omavastuuosuus.

Haastatteluiden aikana esiin nousi yhteiskunnallisista tekijöistä keskusteltaessa eettiset arvosiat. Eriarvoisuus näkyy myös asumispolitiikassa. Monet asiakkaat eivät työntekijöiden mukaan ymmärrä Kelan päätöksiä tai Kelan velvoittamia tehtäviä, jolloin lomakkeita tai tarvittavia tietoja voi jäädä palauttamatta. Asiakkailla saattaa olla vakavia taloudenhallintahaasteita jo entuudestaan. Etuusjärjestelmän käsittäminen ja oikeiden etuuksien hakeminen lomakkeet oikealla tavalla täytettynä nähdään erityisen haastavana heille, joiden toimintakyky ja taloudenhallintataidot ovat heikolla tasolla. Riski ylikalliin vuokra-asumisen ongelmiin on heidän kohdallaan erityisen suuri tulojen muuttuessa, asiakkaan muuttaessa tai Kelan kohtuullistuksessa vuokraa.

”Me ollaan hyvin eriarvoisissa asemissa. --- Mietin sitä että onks ihmisellä edes oikeutta valita, missä hän asuu, että kun nyt se kohtuuhintaisuus määrittelee tosi paljon sitä että esimerkiks meillä on määritelty että jos sä olet asunnoton ja me tarjotaan tilapäismajoitusta, niin sun on otettava se ensimmäinen kohtuuhintainen vuokra-asunto minkä sä saat. Eihän välttämättä vähävarasella ihmisellä ole valinnanvaraa sen suhteen että minkälaisessa elinympäristössä hän elää.”

”Asiakkaat ei tosiaan aina ymmärrä niitä päätöksiä, siis Kelankaan perustoimeentulotukipäätöksiä, esim että mitä sillä tarkoitetaan, kun on varoitettu, että kohta ei enää hyväksytä sitä koko vuokraa menona että jos asuu liian kalliissa asunnossa niin sitten siitä on kerennyt tulla jo määräaika ja asiakas ei välttämättä ole osannut toimia määräaikaan mennessä niin, että olis

toimittanut asuntohakemuksia Kelalle. Sitten on todella vaikeeta enää saada purettua sitä kohtuullistamista.”

Eettisten arvojen keskustelua jatkettiin haastateltavien kanssa ennakoasenteisiin liittyen heidän toiveestaan. Yksi syy vuokra-asunnon saamisen vaikeuksiin oli heidän mielestään vuokranantajien asenteellisuus tiettyjä ihmisryhmiä, kuten maahanmuuttajia sekä pienituloisia kohtaan. Haastateltavat kertoivat huomanneensa, että muualta päin Suomea pääkaupunkiseudulle muuttaneet maahanmuuttajat ovat kokeneet suurempia vaikeuksia löytää kohtuuhintaista asuntoa. Tämän vuoksi heistä osa päätyy asumaan heille alun perinkin liian hintaviin vuokra-asuntoihin.

Vaikka vuokra-asuntomarkkinoilla ilmenevää syrjintää on Suomessa selvitelty vasta vähän, aihe on kansainvälisesti laajasti tutkittu. Tutkimusten pohjalta tiedetään, että jo pelkän nimen perusteella ulkomaalaistaustaisia ja muita vähemmistöryhmiä kohdellaan epätasa-arvoisesti.

”Jos vuokrakämpää hakee joku jonka nimi on ulkomaalaissävynen niin kyllä se vaan näkyy vaikeempänä, siis vaikeuksina löytää, saada sitä kämppää. --- ja se tuntuu pahalta kun saattaa olla vaikka äiti ja pieni lapsi joiden tarttis saada asunto ja sitten sukunimi vaikeuttaa asioita. Ja siis sama hommahan on ihan romaniasiakkaiden kanssa.”

Voidaan siis tulkita, että pienituloisuuden vaikuttaessa heikentävästi asiakkaan mahdollisuuksiin saada vuokra-asuntotarjouksia ja löytää kohtuuhintaista vuokra-asuntoa, erityisen huonossa asemassa ovat pienituloiset maahanmuuttajat sekä romanit. Rasistinen suhtautuminen ulkomaalaistaustaisiin ja romaneihin asettaa heidät yhteiskunnassamme entistä huonompaan asemaan heidän jäädessään asunnottomiksi. Tämä rakenteellinen epätasa-arvo on myös Asunto ensin-toimintamallin vastaista, sillä oikeus omaan kotiin ihmisen taustasta ja elämäntilanteesta huolimatta ei pääse toteutumaan. Asunnottomuuden kuormittaessa henkisesti, vaikeutuu myös tärkeiden asioiden hoitaminen ja maahanmuuttajien kohdalla kotiutuminen ei pääse alkamaan tai jatkumaan.

”Se tarkoittaa sitä että jos ihminen on asunnoton, hän on vain asunnoton. Se tarkoittaa sitä että hän voi syrjäytyä. Ja sitten hän ei voi kehittyä eteenpäin, hänellä on se häpeä. Kun hän kokee että häntä ei oteta vastaan, hänet on jätetty heitteille.”

Kelan asettamat rajat kohtuulliselle vuokralle nähdään työntekijöiden keskuudessa liian matalina vuokratasoon verraten, jolloin se vaikuttaa etenkin perustoimeentulotuella ja yhteiskunnallisesti heikossa asemassa eläviin ihmisiin.

Kelan asumismenoraajat ovat pysyneet melko samanlaisina, kun taas asumismenot ovat kohonneet voimakkaasti. Asumismenoraja nousi hieman vuoden 2023 alussa, mutta haastateltavien asiakasryhmän kohdalla kyse ei ole merkittävästä muutoksesta. Liian suuri vuokrahintataso verrattuna Kelan myöntämiin asumistukiin sekä Kelan tiukka linjaus asunnon hyväksymisen suhteen toistui vastauksissa.

”Kyllähän tilanne on tiukentunut tässä vuosien aikana kun tosiaan perustoimeentulotukiasiat oli vuoteen 2017 asti sosiaalitoimella niin silloin pystyi sanomaan noille... kun etuuskäsittelijät teki näitä perustoimeentulokäytöksiä niin etuuskäsittelijä tai sosiaaliohjaaja tai sosiaalityöntekijä pystyi joustavammin siinä ohjeistamaan että voidaanko ottaa vielä tämä ylikallis vuokra huomioon, mutta Kela on tiukempi. Meillä ei oo sit aina mahdollista mitenkään vaikuttaa niihin perustoimeentulokäytöksiin.”

”Jos on pienituloisen tai työtön, niin se on todella hankalaa. Kela voi meidän lausunnoillamme joustaa vähän aikaa, kolmen viiva kuuden kuukauden ajan jonka jälkeen Kela kohtuullistaa vuokran, eli ylimenevä vuokraosuus tulee asiakkaan maksaa itse. Se on yksi iso ongelma.”

Vaikka haastateltavat pitivät yksimielisesti Kelan asettamia kohtuuvuokrarajoja liian matalina korkeaan vuokratasoon verrattaessa, esille tuli tiedostettu ongelma kohtuuvuokrarajojen nostamisen suhteen: kohtuuvuokrarajojen noustessa, myös vuokrapyyntöt nousevat. Vuokranantajien tavoitellessa bisneksilleen voittoa, seuraukset näkyvät ennen kaikkea perustoimeentulotukea tarvitsevien asiakkaiden taloudellisessa pärjäämisessä. Asiakas saattaa asua jo asunnossa, jonka vuokrahinta on noussut vuosien aikana indeksien mukana liian korkeaksi. Asiakas ei aina löydä edullisempaa asuntoa tai hän ei ole muuten halukas muuttamaan toisaalle esimerkiksi lapsen koulun sijainnin vuoksi, jolloin asiakas altistuu vuokravelkaantumiselle.

”Jos asumiskustannuksiin menee enemmän [rahaa] niin kyl vuokranantajat nostavat sitä enemmän vuokraa mitä enemmän ollaan valmiita maksamaan asumisesta. Kyllä täällä näkee sen että yksion kohtuuvuokra on suurin piirtein se, mitä Kela pitää kohtuullisena vuokrana, eli kyllä vuokranantajat koko ajan seuraa sitä kehitystä mitä pidetään kohtuullisen vuokran rajana.”

”Painotan että ylikallius on vain yksi ongelma näissä asumiskuvioissa, kyllä esimerkiksi Espoossa on sellaista alueellista eriytymistä havaittavissa ja tietyt alueet pystyy pitämään parempaa hintatasoa. Ja jos joskus käyn niin että on muuttanut kohtuuhintaiseen asuntoon alueella x ja lapsi on siellä koulussa niin ennemmin maksaa ylikallista vuokraa kuin vaihtaa lapsen koulua.”

Haastatteluissa tuli selkeästi esiin tarve vuokrahintojen madaltamiselle tai vähintään niiden nousun pysäyttämiseksi asumiseen myönnettävien tukien mahdollisesti noustessa. Tätä pidettiin tarvittavista toimenpiteistä jopa ensisijaisena ylikalliin asumisen ongelman selvittämiseksi. Vaikka haastateltavat ilmaisivat ymmärtävänsä vuokranantajien tarkoituksen tienata vuokratoiminnallaan, he toivovat vuokranantajien tahon käsittävän, että ylikalliin vuokra-asumisen ongelma ei voi korjaantua, mikäli vuokrahinnat pysyvät korkealla tai jopa nousevat. Tarvitaan siis lisää kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja.

Haastatteluissa käsiteltiin ylikallista vuokra-asumista myös yhteiskunnallisen näkyvyyden kannalta. Ylikalliin vuokra-asumisen ongelma tiedostetaan työntekijöiden kokemuksen mukaan sosiaalihuollon puolella hyvin, mutta yhteiskunnallisella tasolla tietoisuus siitä ei ole riittävää. Julkista keskustelua kaivataan enemmän ja etenkin poliitikoilta ja muilta vaikuttajilta ja päättäjiltä toivotaan ulostuloja aiheesta. Asumispolitiikkaa toivottiin yleisesti näkyvämmäksi ja valtion tasolta kaivataan ongelmiin hanakammin puuttumista.

”Jos ihan julkisuudessa kirjoittaisi vaikka Hesariin tai olisi yhteydessä toimittajiin jotka voisivat lähteä asiaa tutkimaan ja haastattelemaan ihmisiä. Ihan tietysti jos kansanedustajille laittaisi tietopakettia tästä ylikalliista asumisesta.”

”Mun mielestä ylipäättään pitäis asumispolitiikkaa tehdä näkyvämmäksi nimenomaan niin kun kaupungistumisen näkökulmasta, kun trendi on että ihmiset valuu kaupunkialueelle ja sitten elinkustannukset nousee sitä myöten mut sitten ne niin kun tulot ei välttämättä nouse. Onhan se osa sitä ongelmaa.”

Tällä hetkellä suurinta näkyvyyttä asumisen ongelmiin liittyen Suomessa tuottaa YK:n köyhyyden ja syrjäytymisen vastaisena päivänä 17.10. vuosittain vietettävä Asunnottomien yö, joka nousi esille haastatteluissa positiivisella tavalla. Vastaavanlaisia projekteja, seminaareja, hankkeita ja tapahtumia, joissa ääneen pääsisivät asiakkaat, vuokranantajat ja sosiaalihuollon työntekijät, toivotaan työntekijöiden puolelta runsaasti lisää ylikalliin vuokra-asumisen ongelman näkyvämmäksi tuomiseksi. Myös muita keinoja, kuten sosiaalisen median hyödyntämistä, ehdotettiin.

”Tätä [ylikallista vuokra-asumista] pitäis tuoda kyllä enemmän esille. Vaikka joillain hankkeilla, niin kun nyt tää Asunnottomien yö. Lisäks työntekijät vois kirjoittaa aiheesta erilaisilla blogipaneeleilla. --- Voita is lisätä eri tahojen kanssa tehtävän yhteistyön näkyvyyttä ja järjestää lisää tapahtumia ja vaikka seminaareja aiheen tiimoilta. Näis seminaareissa vois sitten puhua sekä sosiaalihuollon työntekijöitä ja vuokranantajia ja asiakkaita.”

”Yhteistyöllä pitäisi sitten vaikuttaa asiaan, koska meidän pienet kädet, riittävätkö ne yksinään siihen tietoisuuden levittämiseen?”

Mainittuja nykyisiä yhteistyötahoja olivat SATO Oyj, ARA eli Asumisen rahoitus- ja kehittämiss keskus, Lumo, TA eli TA-Yhtymä Oy ja Asunnottomien yö. Muun muassa heidän ja muiden mahdollisten yhteistyötahojen kanssa olisi haastateltavien mukaan hyvä kehittää projekteja tietoisuuden ja näkyvyyden lisäämiseksi.

7.1.2 Yksilölliset tekijät

Haastateltavat toivat esiin vuokravelan kertymisen ja asunnottomuuden uhan alla erityisesti olevat kotitaloudet ja tekijät, joiden vuoksi asunnon löytyminen voi osoittautua haasteelliseksi. Tällaisia tekijöitä olivat muun muassa aiempi häätö tai maksamattomat vuokravelat. Erityisen vaikeaa aikuissosiaalityön työntekijöiden mukaan on nykyisin löytää asuntoa lapsiperheille ja yksinasuville henkilöille sopivien asuntojen puuttuessa. Myös he, joille on kertynyt vuokravelkaa ja jotka tarvitsevat Kelan asumisen ja toimeentulon etuuksia pärjätäkseen taloudellisesti töissä käymisestäään huolimatta, ovat haastavassa asemassa. Toistuvien asumisvaikeuksien kuten vuokravelkaantumisen takana nähdään olevan useampia tekijöitä, esimerkiksi päihde- ja/tai mielenterveysongelmat, jotka aiheuttavat arjen- ja taloudenhallinnan vaikeuksia. Monella ylikalliiseen vuokra-asuntoon päätyvällä ihmisellä syynä ratkaisuun on se, että hän ei yksinkertaisesti ole saanut mitään toista asuntoa. Ongelmana nähdään myös pienten vuokra-asuntojen riittämätön määrä, sillä niitä hakevia on erityisen paljon.

”Tääl on ehkä kahdenlaiset ryhmät mis sitä näkee sitä merkittävää ongelmaa eli lapsiperheet, kun isoja asuntoja on vähän niin sit otetaan se mikä saadaan ja sit toinen on yksinasuvat. Pienii asuntoja on kyllä mut koska alueelle pyrkii paljon ihmisiä ja pääkaupunkiseudulle pakkaantuu ihmisiä niin sit se kilpailu niistä pienistä asunnoista ainakin ennen koronaa oli aika kiivasta.”

”Se sekoittaa ihmiselämän kokonaan, tuo ylikallis asumisongelma. Varsinkin jos asiakkaalla luottotiedot on mennyt, sitten on vaikea saada toista asuntoa.”

Myös muita yksilöllisiä tekijöitä on runsaasti. Esille tuli muun muassa asunnon sijainti: tämä voi vaikuttaa etenkin lapsiperheiden halukkuuteen muuttaa toiseen vuokra-asuntoon, joka mahdollisesti vaatii lapsen päivähoitopaikan tai koulun vaihtamista. Myös tutusta ympäristöstä ja naapurustosta voi olla vaikeaa luopua, etenkin, jos naapurusto muodostaa turvaverkoston.

”Kyllä sellasetkin ihmiset jotka ei millään haluaisi muuttaa niin yleensä ymmärtää sen että jossain kohtaa on pakko tehdä jotakin ja oikeestaan aika piankin, siis sen eteen että asumismenot kohtuullistuis. Se että ratkaisuna on

ensisijaisesti se kohtuuhintaisen asunnon löytäminen eli muutto niin se tulee välillä yllätyksenä, tai siis se nähdään joskus kauheen radikaalina ratkasuna.”

”On taas sellaisiakin asiakkaita joille järjestetään asunto mutta jos se ei ole Matinkylästä tai Leppävaarasta niin se on maailmanloppu. En mä halua, en mä voi muuttaa sinne, mutta silti asunnottomuus uhkaa. Tällaisiakin on.”

Haastateltavien mukaan osa asiakkaista voi kuitenkin olla myös puhtaasti välinpitämätöntä vuokrien maksamisen, Kelan edellyttämien toimenpiteiden toteuttamisen ja kohtuuhintaisen vuokra-asunnon etsimisen suhteen. Jotkut asiakkaista saattavat luottaa liiaksi siihen, että sosiaalihuollosta maksetaan asuminen jatkossakin, mikäli tukea asumiseen on saanut aiemmin kertaluontoisesti. Osalla taas muut prioriteetit ovat listalla korkeammalla. Päihdeongelmista kärsivän asiakkaan kohdalla saattaa olla monesti kyse päihteenkäytön maksamisesta, jolloin rahat eivät riitä vuokraan, mutta myös täysin terveet ja toimintakykyiset asiakkaat voivat jättää vuokrat maksamatta välinpitämättömän taloudenhallinnan vuoksi. Aina syy maksamattomuuteen tai toimetttömyyteen Kelan edellytysten suhteen ei selviä.

”Ainahan sille ei saa asiakkaalta edes oikein mitään syytä sille [maksamattomalle vuokralle]. Se vaan on jäänyt. Kyllä mä oon aika varma että siellä taustalla on jokin oikee ongelma mikä vaan ei tuu esiin mutta asiakas kuitenkin on ite sitä mieltä että se nyt vaan toistuvasti jäi maksamatta.”

Vaikka syytä maksamattomuuteen tai vaadittavien toimenpiteiden tekemättömyyteen siis todennäköisesti on aina olemassa, ne eivät välttämättä ole asiakkaalle itselleenkaan selkeitä tai hän ei halua käsitellä niitä. Tällöin työntekijän mahdollisuudet auttaa asiakasta ongelmien ratkaisussa ovat heikot.

7.2 Millaisilla keinoilla voidaan vastata ylikalliin asumisen haasteeseen?

Toinen tutkimuskysymys oli seuraavanlainen: millaisilla keinoilla voidaan vastata tähän haasteeseen? Tulosten mukaan oleellisia keinoja ovat yksilöllisen tuen lisääminen, Kelan kohtuuhintaisen vuokrarajan nostaminen, kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen lisääminen, moniammatillinen yhteistyön lisääminen kolmannen sektorin kanssa, toimiva ja avoin vuorovaikutus asiakkaan kanssa, asumisongelmia koskevan asenneilmapiirin kehittäminen paremmaksi sekä tietoisuuden ja näkyvyyden lisääminen.

Tässä osiossa käsittelemme aikuissosiaalityön työntekijöiden näkemyksiä ja kehittämideoita ylikalliin vuokra-asumisen muuttamiseksi parempaan suuntaan. Ennen kaikkea ongelman ehkäiseminen nähtiin tärkeänä. Samalla, kun rakenteelliset tekijät nähtiin oleellisimpana tekijänä ylikalliiseen vuokra-asuntoon päätyemisessä, rakenteellisten tekijöiden muuttaminen on työntekijöiden näkökulmasta myös vaikeinta.

Olen jakanut näkemykset alaotsikoiden alle, jotka ovat moniammatillinen yhteistyö kolmannen sektorin kanssa, matalan kynnyksen neuvontapalvelut, yksilöllinen tuki, asiakkaan toiminta ja rakenteelliset muutokset.

7.2.1 Moniammatillinen yhteistyö kolmannen sektorin kanssa

Moniammatillista yhteistyötä hyödynnetään sosiaalihuollossa jo nyt laajasti. Haastatteluissa tuli esille, että etenkin sosiaalihuollon sisäinen yhteistyö on välttämätöntä työn onnistumisen kannalta ja se nähdään keskeisenä välineenä sosiaali- ja terveyshuollon ongelmiin vastaamisessa. Moniammatillinen yhteistyö ei ole ainoastaan mahdollisuus, vaan se on myös sosiaalihuoltolainsäätelyvelvoite.

Erityisen tärkeää moniammatillisessa yhteistyössä on asiakasta koskevan tiedon välittyminen tietoturva- ja tietosuojavaatimukset täyttäen sekä verkostojen välisen tiedon jakaminen. Asiakasta koskevien tietosuojakäytäntöjen nähtiin olevan onnistuneella tasolla, mutta haastattavat kokevat etenkin verkostojen välisessä tiedonjaossa parannettavaa. Yhteistyötä ja vuorovaikutusta sen ympärillä toivotaan avoimemmaksi ja johdonmukaisemmaksi. Mainittuja kehittämisen kohteita olivat vuokranantajien kanssa yhteistyötä tekevä sosiaalihuollon työtiimi ja tiedonjako tämän toteutettavan yhteistyön perusteista.

”--- On eriäviä käytäntöjä sitten. Ymmärrän että esimerkiks yhteistyö vuokranantajien kanssa on keskitetty meillä sosiaalihuollossa siihen yhteen työtiimiin, mutta sitten sellainen avoimuus sen suhteen että mihin se yhteistyö perustuu ja mitkä on yhteiset säännöt, niin ei sellaisia kauheasti täällä talossa jaeta. Se on sitten heidän omistuksessa, se yhteistyö. Se ei kuulu muille. Sellaista avoimuutta toivoisi siis yhteistyöhön.”

”Asumissosiaalitaloustiimi on niitä verkostoja tehnyt vuokranantajien kanssa, mutta ehkä ne ei ole niin näkyviä ja se yhteistyö on vaan tiettyjen vuokranantajien puolella.”

Moniammatillinen yhteistyö koostuu eri ammattiryhmien edustajista. Eri koulutusryhmät ja työnkuvat mahdollistavat saman asiakkaan edun palvelemisen mahdollisimman monipuolisella ja hyödyllisellä tavalla. Aikuissosiaalityö tekee moniammatillista yhteistyötä sosiaalihuollon sisäisesti esimerkiksi lastensuojelutyön ja perhetyön kanssa.

Haastatteluissa tuotiin esille ajatuksia perhetyön ja asumissosiaalityön ehkäisevistä palveluista matalatuloisille perheille. Myös muiden sosiaalipalveluiden, kuten maahanmuuttajapalveluiden ja päihdehuollon, kanssa olisi mahdollista yhteistyössä kehittää ehkäiseviä palveluita, kuten ennakoivaa talousneuvontaa. Se vastaisi sellaisten asiakkaiden tarpeisiin, jotka kokevat arjen menojenhallinnan hankalana ja tarvitsevat siihen neuvoja ja opetusta. Tämä

nähtiin kuitenkin valtion taloudellisen tilanteen huomioon ottaen epätodennäköisenä kehittämisideana. Myös riittävien henkilöstöressurssien puute koetaan etenkin lastensuojelutyön kohdalla esteenä ylikallista vuokra-asumista ehkäisevien palveluiden käyttöön ottamiselle kaikilla sosiaalityön sektoreilla.

Sosiaalihuoltolaki ei edellytä sosiaalihuollon ja kolmannen sektorin ammattilaisten yhteistyötä, mutta se nähdään silti työntekijöiden puolelta hyödyllisenä vaihtoehtona. Etenkin asuissosiaaliohjaajilla koetaan olevan enemmän kokemusta verkostotyöstä muiden toimijoiden kanssa, kun taas sosiaalityöntekijän arjessa kolmas sektori näkyy lähinnä ostopalveluina. Kolmannen sektorin asiantuntijuus ja sitä kautta ammennettava vastavuoroinen tiedonjako tunnustetaan työntekijöiden keskuudessa, mutta sitä ei hyödynnetä tällä hetkellä niin paljon, kuin olisi mahdollista. Osa haastateltavista ei kokenut kolmannen sektorin palveluiden hyödyntämistä realistiseksi heidän asemassaan, sillä työnkuva ei mahdollista sitä. Ajatukset kolmannesta sektorista siis vaihtelivat työnkuvan perusteella.

”Asiantuntijuutta olisi hyvä hyödyntää enemmän myös kolmannen sektorin suhteen, esim VVA:ta [Vailla vakinaista asuntoa ry] ja Sininauhaa, siis että jaettaisiin enemmän tietoa.”

”Ehkä yleistä ohjausta voi antaa kolmannen sektorin palveluista, mutta ei se tässä asumisasioiden kriisivaiheessa ole mikään oleellinen asia.”

Mainittuja yhteistyötahoja kolmannelta sektorilta ovat vuokranantajinakin toimivat Y-säätiö, Sininauhasäätiö ja Diakoniasäätiö. Heidän tahonsa eivät työntekijöiden mukaan katso asuntoa hakevan aikaisempia vuokravelkoja tai ulosottoja, toisin kuin valtaosa muista isoista vuokranantajista.

”He [Y-säätiö, Sininauhasäätiö ja Diakoniasäätiö] tekee inhimillisiä sopimuksia antaen mahdollisuuden asiakkaalle riippumatta tämän taustasta.”

”Y-säätiö, Y-kodit, M2-kodit ja myös kirkko eli Edistia antavat mahdollisuuden saada katon päin päälle vuokraveloista huolimatta. Mutta Y-säätiö tarjoaa [asuntoa] meidän yhteistyöllä; jos me emme puutu siihen, he eivät tarjoa. Pitää olla kontakti meihin, me näemme heidät ja puollamme. --- Espoon asunnot, SATO, Lumo, A-kruunu, Kodisto, TA, ne välittävät vuokravelasta, jos on vaikka viidenkymppin vuokravelka ja haet asuntoa, se [hakemus] hylätään heti. Nollatoleranssi.”

Haastateltavat toivoisivat vuokranantajien, kolmannen sektorin sekä päättävien elimien mukaan saamista ylikalliin vuokra-asumisen ongelman parantamiseksi. Moniammatillista työtä tehdään tälläkin hetkellä, mutta laajempaa yhteistyötä vaadittaisiin palveluiden

kehittämiseksi. ATSO-hanke mainittiin hyvänä esimerkistä asunnottomuusasioita käsittelevästä hankkeesta. Hanke on haastateltavien mukaan yrittänyt vuokranantajien kanssa rakentaa luottamusta sosiaalihuollon kykenevyyteen asiakkaan tukemisessa vuokralaisen vaatimusten täyttämiseksi, huolimatta tämän aikaisemmista virheistä. Vastaavanlaisia hankkeita tulisi olla lisää, jotta vaikutus olisi suurempi.

Arvokkaaksi työksi kuvailtua toimintaa ovat myös eri yhteisöjen ruokajonot, jonne asiakkaita sosiaalitoimesta ohjataan, mikäli heillä on haasteita saada rahat riittämään ruokamenoihin. Lisäksi kolmannen sektorin tahojen kuten erilaisten seurojen, kehittämishankkeiden ja seurakunnan diakoniatyön tarjoama neuvonta esimerkiksi asiointilomakkeiden ja asuntohakemusten täytössä nähdään merkittävänä apuna niin asiakkaan kuin sosiaalitoimen kannalta.

Julkisen puolen ulkopuolelta ammennettava verkostoituminen koetaan erityisen tärkeänä vuokranantajien tahoja ja yhteistyötä heidän kanssaan ajatellen. Kehittämiskohtana nähdäänkin sosiaalihuollon näkyvämpien ja vahvempien verkostojen luominen vuokranantajien suuntaan, jotta kohtuuhintaiset vuokra-asunnot kohdistuisivat juuri niitä eniten tarvitseville. Haastatteluissa ilmeni, että Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen suurin vuokranantaja, Espoon asunnot Oy, on aiemmin toteuttanut aktiivisempaa yhteistyötä heidän kanssaan, mutta yhteistyö on näivettynyt vuosien aikana.

”--- ja usein kuulee asiakkaalta että voisitko olla sinne [Espoon asuntoihin] yhteydessä että saisin halvemmän asunnon tai saisin ylipäättään asunnon, niin jos olen oikein ymmärtänyt niin he ovat näiden vuosien aikana näivettänyt yhteistyötä. Sitä yhteistyötä on, mutta ymmärtäkseni sitä on vähemmän. Se on jotenkin vähän harmillinen kehityssuunta.”

Keskustelun kohteeksi haastatteluissa nostettiin aiemmin käytössä ollut ja sittemmin poistunut puoltokäytäntö. Kerran kuukaudessa Espoon asunnot Oy:lle lähetettävät puoltolausunnot antoivat sosiaalihuollon työntekijöille mahdollisuuden korostaa tietyn vuokra-asunnonhakijan tarvetta saada vuokra-asunto. Syy puoltolausunnon poistumiselle ei ole työntekijöiden tiedossa, mutta haastatteluissa tuli esille, että Espoon hätämajoitusyksikön kanssa Espoon asunnot Oy:llä on puoltokäytäntö yhä käytössä.

Kolmannen sektorin hyödyntämistä käsitellessä etenkin matalan kynnyksen ohjaus- ja neuvonpalveluita toivottiin kehitettävän entisestään, sillä niiden käytöstä työntekijöillä oli asiakkaiden kertoman perusteella myönteiset kokemukset. Matalan kynnyksen asumis-, velka- ja talousneuvonta nähdään tärkeänä osana ennaltaehkäisevää työtä ylikalliin asumisen torjumisessa.

”Sitten hyviä kokemuksia on ollut myös sellasesta matalan kynnyksen tuesta; kolmannen sektorin työntekijät vähän seurailevat, miten asuminen sujuu.”

”Olishan se hienoa tietenkkin, jos sieltä [kolmannelta sektorilta] löytyis taloushaasteisiin sellasta matalan kynnyksen apua talousasioissa ja asunnon etsinnässä ja tietenkkin jos on kolmannen sektorin toimijoita joilla on omaa asuntokantaa niin sehän olis aivan ihanteellista että sitä olis enemmän.”

Neuvontapalvelun lisäksi haastatteluissa nostettiin esiin ajatus kolmannen järjestön toteuttamasta tukihenkilötoiminnasta. Taloussyistä sellaisen toteuttaminen ei ole mahdollista Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueella, mutta haastatteluissa tukihenkilötoiminta näyttäytyi tehokkaaksi miellettyinä keinona auttaa asiakkaita yksilöllisesti arjen- ja taloudenhallinnassa. Tukihenkilötoiminta mahdollistaisi tiiviimmän ja henkilökohtaisemman tuen asiakkaan kanssa tavalla, jota sosiaalitoimessa ei pystytä tällä hetkellä tarjoamaan aikuisille.

7.2.2 Yksilöllinen tuki

Osa asiakkaista tarvitsee erityistä tukea asioidensa käsittelemiseen ja hoitamiseen. Heillä voi olla vaikeuksia esimerkiksi itseohjautuvuudessa, lomakkeiden täyttämässä tai päätösten ja ohjeistusten ymmärtämisessä, taloutensa hoitamisessa ja seuraamisessa tai kodinhoidossa. Tällaisten asiakkaiden tarve yksilöllisempään tukeen tulisi työntekijöiden mukaan huomioida nykyistä paremmin ja mahdollistaa heille heidän tarpeisiinsa vastaavaa palvelua, johon tavaliset neuvontapalvelut eivät riitä.

”Muun muassa kielimuuriasiat, ne ovat hankalia, silloin pitäisi voida opastaa ihan käsi kädessä.”

Kolmatta sektoria käsitellessä puheenaiheeksi nostettiin aikuisten tukihenkilötoiminta, jota ei tällä hetkellä voida toteuttaa siihen riittämättömien resurssien vuoksi. Ihanteellisessa tilanteessa tukihenkilötoiminta kuitenkin mahdollistettaisiin, jotta asiakas saisi esimerkiksi vuokran maksamiseen aikataulun mukaisesti ja menojen pitämiseen kohtuullisena. Tukihenkilötoiminnan kautta nähtäisiin myös asiakkaan arjen muodostuminen konkreettisesti, minkä perusteella voidaan myös laittaa merkille, mikäli asiakas hyötyisi enemmän esimerkiksi tuetusta asumisesta. Tällaisia tarpeita voivat aiheuttaa muun muassa päihderiippuvuudet, mielenterveysongelmat tai ikääntymisen tuomat haasteet, jotka eivät aina tule välttämättä esille sosiaalitoimessa käytävien keskustelujen ja palveluntarpeiden arviointien aikana.

7.2.3 Asiakkaan toiminta

Keskusteltaessa ihanteellisesta toimintatavasta, jota työntekijät toivoisivat asiakkaalta itseltään hänen asioitaan käsiteltäessä, vastaukset ovat yhteneväisiä. Työntekijät toivovat asiakkaalta avun vastaanottamista ja Kelan ohjeistuksen mukaan toimimista. Tarvittavien lomakkeiden, liitteiden ja muiden tositteiden lähettäminen vie asiakkaan asian käsittelyä eteenpäin ja antaa samalla asiakkaasta hyvän kuvan vuokranantajalle. Haastattelussa on ilmennyt jo

aiemmin, että kaikilla asiakkailla ei ole samanlaisia valmiuksia esimerkiksi ymmärtää Kelan päätöksiä, jolloin työntekijät toivovat asiakkaan oman edun vuoksi häneltä avoimesti tietoa, mikäli asiakas tarvitsee apua ohjeistusten ja päätösten sisäistämässä. Haastateltavat toivat esille myös samassa tilanteessa olevien tai olleiden vertaistuen ja avunannon mahdollisuuden asiakkaiden välillä. Tämä edellyttää luonnollisesti asiakkaiden löytämistä vertaistuen pariin.

”lhanteellista ja tärkeintä olisi, että asiakas todella kuuntelisi meitä työntekijöitä kääntyessään meidän puoleen ja toimis meidän ohjeiden mukaan. --- Esimerkiksi kun asiakas saa asuntotarjouksen, hae vuokravakuus heti Kelasta. --- Lisäksi on mahtavaa, jos asiakkaat myös auttaa toinen toistaan antamalla tietoa ja vertaistukea, mikäli mahdollista. Vaikka vertaistukiryhmien kautta.”

Asiakkaalta toivotaan myös itsenäistä aktiivisuutta vuokranantajien läpikäymisessä ja vuokra-asunnon etsimisessä, sillä sen nähdään olevan usein isossa osassa vuokra-asunnon saamisessa. Joustavuus esimerkiksi asuinalueesta luo työntekijöiden mukaan välittömästi paremmat mahdollisuudet vuokra-asunnon löytymisessä.

”Se [aktiivisuus asunnon etsimisessä] ei ole aina helppoa, mutta se on huomattavaa että sitä nopeammin prosessi etenee, mitä aktiivisempi ihminen on vuokranantajien suuntaan.”

Mahdollisuuksien mukaan asiakkaalta toivotaan valmiutta miettiä ratkaisuja tutun ja turvallisen ulkopuolelta. Asiakkaan on tärkeää pystyä tarkastelemaan elämäntilannettaan ja ottamaan vastaan kaiken tarvitsemansa avun, oli kyseessä sitten apu työllistymiseen, opiskeluun, asunnon etsimiseen tai taloudenhallintaan. Suuri osa asiakkaista onkin siihen valmiita.

”Aika monet perheelliset ovat hyvin valmiita omien menojensa tarkasteluun ja muokkaamiseen voidakseen vaikkapa pitää lapsen nykyisessä koulussa. Se on niin iso asia että sit ennemmin katsoo vaikka läpi omia menojaan että mitä siitä voi karsia että pystyy sen vuokran maksamaan.”

”Asiakkaan tulis ymmärtää, että oma talous ei ole kestäväällä pohjalla ja siinä ymmärtää että se nykyinen asunto on niin kallis, että edullisempi asunto täytyy saada.”

Vaikka työntekijät pyrkivät vahvistamaan asiakkaan motivaatiota ja tukemaan hänen toimintakykyään muun muassa kohtuuhintaisen vuokra-asunnon etsimisessä ja mahdollisten vuokravelkojen selvittämisessä, kaiken lähtökohtana on kuitenkin asiakkaalta itseltään lähtöisin oleva halu parantaa tilannettaan ja tehdä tarvittavia toimenpiteitä. Jos tätä halua ei ole, työntekijöiden on mahdotonta toimia asiakkaan puolesta, sillä ratkaisun löytäminen vaatii molemminpuolista yhteistyötä.

7.2.4 Rakenteelliset muutokset

Rakenteelliset ja yhteiskunnalliset tekijät nähdään haastavimpana tekijänä ylikallista asumisesta käsitellessä, sillä vaikuttamisen mahdollisuudet ovat työntekijöiden mukaan vähäiset tai olemattomat. Haastatteluissa tuli useaan otteeseen ilmi, että Espoon korkea vuokrahintataso ja niihin huonosti vastaavat asumiset tuet ovat merkittävimpiä tekijöitä vuokravelan kertymiselle, hädöille ja muille ylikalliista vuokra-asumisesta seuraaville ongelmille. Etenkin perustoimeentulotukea tarvitsevien taloudellinen pärjääminen on haastavaa.

Haastateltavat kertoivat, että vuokra-asuntojen tilanteet muuttuvat kausittain. Ennen koronaa markkinat olivat täysin vuokranantajien, eli vuokra-asuntoja oli vähän tarjolla, jolloin vuokranantaja saattoi valita useista hakijoista vuokralaisensa ja tällöin maksuhäiriömerkinnän omaavat hakijat karsiutuivat joukoista heti. Koronapandemian aikaan taas oli nähtävissä, että pienten vuokra-asuntojen markkinat muuttuivat maksuhäiriömerkinnän omaavien asiakkaiden kohdalla parempaan suuntaan, sillä pieniä vuokra-asuntoja tuli enemmän tarjolle.

”Tällä hetkellä vapaita asuntoja on melko paljon vapaana. Jos maksuhäiriömerkintää ei oo, niin asunnon hakijalla on tosi hyvä tilanne. Maksuhäiriömerkinnänkin kanssa, jos vuokravelkaa ei oo, niin tilanne on ihan positiivinen myös, mut se on haastava tilanne, jos hakijalla on lisäksi vuokravelkaa rasitteena edellisestä asunnosta. Heillä on vaikea tilanne niin pitkään, että se vuokravelka on tavalla tai toisella maksettu.”

Haastateltavat kokivat ehdottoman tärkeänä kehittämisen kohteena kohtuuhintaisten asuntojen lisäämistä sekä kohtuuhintaisten vuokratason määritelmän päivittämistä matalammaksi. Niin sanotut kiveen hakatut päätökset ja edellytykset vaikeuttavat yksilöllisten ratkaisujen kehittämistä ja saavuttamista. Näistä ongelmista tulisi työntekijöiden mukaan myös viestiä laajemmin ja näkyvämmiin. Yksilön keinot vaikuttaa näihin tekijöihin nähdään hyvin heikkoina ja vaikutusvaltaa vuokrahinnan määräytymiseen ei sosiaalitoimella ole. Aikuisssosiaaliryöön tehtäviä kuvattiin haastatteluissa vahinkojen paikkailuksi.

”Kun olisi vain enemmän kohtuuhintaista asuntokantaa, niin kyllähän meiltä saisi apua siihen, miten asuntoa etsitään, mitä kautta sen voisi saada ja miten muut asuminen taidot, miten se kerrytetään ja miten itsenäinen asuminen onnistuu.”

”Sosiaalihuollon näkökulmasta asiaan voitaisiin vaikuttaa varmasti sosiaalisen raportoinnin kautta eli että enemmän tuotaisiin ilmi niitä ilmiöitä mitä meillä täällä on, ja tuotais meidän asiakkaan näkökulmasta esiin että miten se [ilmiö] vaikuttaa elämään ja arkeen. Mutta yksittäisen työntekijän panos on vähäinen, mutta kylhän siihen tarvis saada vaikuttimia tonne päättäjien suuntaan, kunallispoliikkaan ja jotka päättää asuntokannan rakentamisesta.”

Työntekijät toivovat niin vuokranantajilta kuin Kelalta inhimillisempää ja tilannekohtaisempaa käytäntöä ja toimintamallia. Haastatteluissa toivottiin hyvinvointialueen asumiskustannusten, kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen määrän ja Kelan asumistukiin myöntämän tukimäärän vertailun ja siitä tehtävän koosteen. Tätä koostetta voisi käyttää erilaisten haasteiden ja kuluerien tarkasteluun sekä päättäjien tavoittamiseen.

”Jotain tällaista selvitystä pitäis tehdä yhteistyössä vaikka keräten dataa yliopiston kanssa. Yksinään sosiaalihuolto ei siihen pysty eli pitää olla joku taho joka sen koosteen toteuttaa.”

Vuokranantajilta työntekijät toivovat ihmisten elämäntilanteiden huomioonottamista ja kohtuullisten vuokrien pyytämistä, sillä heillä on suurin valta siinä, kuka saa vuokra-asunnon ja kuka ei. Samalla myös Kelalta toivottaisiin joustavampaa suhtautumista asiakkaiden yksilöllisiin ja monimuotoisiin tarpeisiin, joihin kaikkiin ei voida vastata samalla tavalla taaten yksilön hyvinvoinnin tai edes hänelle otollisempien tukitoimien käytön. Asiakkaan tulojen muuttuminen esimerkiksi työllistymisen tai työttömäksi jäämisen vuoksi aiheuttavat haasteita asiakkaan tukien saamisessa, kuten myös satunnaisten tulojen saaminen. Lisäksi maailmantilanteen vaikutukset elämisen kustannuksiin tulisi ottaa paremmin huomioon.

”--- näissäkin sitten esimerkiksi nämä suurin vuokranantaja eli Espoon asunnot kun sielläkin on sitten niitä ongelmia että kun ihmiset jää liian isoon asuntoon kun lapset muuttaa omilleen, niin olisi helpompaa vaihtaa sitä asuntoa sopivan kokoiseen. Tai jos vaikka suuri maahanmuuttajaperhe tarvitsisi isomman asunnon niin se löytyisi tarpeeksi nopeasti.”

Nykyistä laajemmat ja monipuolisemmat palvelut vaatisivat haastateltavien näkemyksen mukaan niin paljon lisärahoitusta, että ne eivät ole todennäköisiä tai edes mahdollisia toteuttaa. Nykytilannetta tarkastellessa osa haastateltavista koki henkilöstöresurssit riittävinä, mutta osa näki ne puutteellisina. Haastateltavat toivat esiin sosiaalitoimen ruuhkautumisen ja antoivat esimerkkejä erilaisista työtilanteista, joissa työntekijöitä on liian vähän suhteessa asiakasmäärään. Nykyisten resurssien ja keinojen riittävyyteen tavoittaakseen vuodelle 2027 asetetun päämäärän poistaa asunnottomuus kokonaan Suomesta, ei uskota.

”Henkilöstöresurssit eivät riitä, tarvitsemme paremmat resurssit. --- Jonot ovat valtavat. Esimerkiksi nuorten tiimin asiakkaat tulevat välillä meille. Minun mielestäni nuorten tiimissä pitäisi olla kaksi asumisneuvojaa ja asumissosiaaliohjaajaa ja meilläkin pitäisi kaksi ihmistä olla täysi [henkilöstömitoitus] jotta voimme tehdä työmme hyvin ja vastata asiakkaan tarpeisiin.”

Alla oleva taulukko 5 jäsenteele ylikalliin vuokra-asumisen tekijöiden kartoittamisesta muodostuneet vastaukset alaluokkiin ja ne kokoaviin päätuloksiin eli rakenteellisiin ja yksilöllisiin tekijöihin.

Alaluokat	Päätulokset
Kohtuuhintaisten asuntojen vähäisyys	Rakenteelliset tekijät
Kelan liian matalat määritelmät kohtuuhintaiselle vuokralle	
Vuokrahintojen nousu asumistukien nousun rinnalla	
Ennakoasenteet tiettyjä ihmisryhmiä kohtaan, esim. etniset taustat	
Maailmantalouden ja -tilanteen vaikutukset arjen menojen suuruuteen	
Sosiaalihuollon riittämättömät resurssit tarvittavan, yksilöllisen tuen antamiseksi	
Mielenterveys- ja päihdeongelmat	
Vuokravelat, luottotietojen menettäminen	
Kuormittavat elämäntilanteet ja -muutokset	
Siteet nykyiseen asuinpaikkaan, esim. työpaikka, sukulaiset, lapsen koulu tai hoitopaikka	
Kognitiiviset haasteet, vaikeudet päätösten, lomakkeiden tai nykyisen asumistilanteen seurauksien ymmärtämisessä	
Heikot taloudenhallintakyvyt	
Haluttomuus nykyisestä asunnosta muuttamiseen	
Muut selvittämättömät syyt	

Taulukko 5: Ylikalliiseen vuokra-asumiseen vaikuttavat tekijät

Alla oleva taulukko 6 jäsentelee ylikalliin vuokra-asumisen kehittämiskeinojen kartoittamisesta muodostuneet vastaukset alaluokkiin ja ne kokoaviin päätuloksiin.

Alaluokat	Päätulokset
Vuokratason laskeminen	Yhteiskunnalliset ratkaisukeinot
Kelan kohtuullisen vuokran rajan nostaminen	
Aiheesta tietoisuuden ja näkyvyyden lisääminen	
Päättäjätahon kanssa aiheen käsitteleminen ja esille nostaminen	
Kohtuuhintaisten asuntojen lisääminen	
Yksilöllisen tuen mahdollistaminen	
Moniammatillinen yhteistyö mm. kolmannen sektorin kanssa	
Asenneilmapiirin muutostyö	
Aihetta käsittelevien tilaisuuksien järjestäminen	
Asunto ensin-mallin mukaisen toiminnan laajentaminen vuokranantajatahoille	
Sosiaalihuollolle säädelyjen toimintamallien yksilöllisten erojen huomioimisen mahdollistaminen	
Yhteistyö ja keskusteluyhteys sosiaalihuollon ja vuokranantajatahojen kanssa	
Asiakkaan avun pyytäminen mahdollisimman aikaisin	
Asiakkaan aktiivinen ja sosiaalihuollon neuvojen mukainen toiminta	
Avoin keskusteluyhteys ja yhteistyö asiakkaan ja työntekijän välillä	

Taulukko 3: Erilaisia ratkaisukeinoja ylikalliin vuokra-asumisen ongelman kehittämiseksi

8 Pohdinta

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa Espoon kaupungissa tuloihinsa nähden liian kalliissa vuokra-asunnoissa asuvien asiakkaiden syitä ja taustoja nykyiseen asumistilanteeseensa liittyen. Opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä olivat 1. Millaisten tekijöiden on havaittu vaikuttavan siihen, että asiakas on päätenyt asumaan ylikalliissa asunnossa? ja 2. Millaisilla keinoilla voidaan vastata tähän haasteeseen?

8.1 Tulosten tarkastelu

Opinnäytetyön tarkoitus toteutui, sillä tutkielmassa saatiin kartoitettua vastauksia molempiin tutkimuskysymyksiin. Opinnäytetyön tavoite saavutettiin, sillä tutkielmaan saatiin sisällytettyä tietoutta aiheesta. Alla olevassa tulosten tarkastelussa pureudutaan tarkemmin kerättyyn tietoon.

Ylikallis vuokra-asuminen näyttöytyi haastattelujen perusteella vakavasti otettavana ja moninaisena ongelmana. Aineiston analyysi toi esille useita eri tekijöitä ylikalliin vuokra-asumisen taustalla. Erityisesti näistä taustatekijöistä korostuivat sekä rakenteelliset tekijät kuten kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen vähäisyys, korkea vuokrahintataso ja liian matala kohtuuvuokrankaksi määritelty raja, että yksilölliset tekijät, kuten mielenterveys- ja päihdeongelmat, kognitiiviset haasteet, kuormittavat elämäntilanteet ja heikot taloudenhallintakyvyt.

Yhteiskunnan heikommassa asemassa elävät asiakkaat kärsivät eniten rakenteellisista tekijöistä etenkin, jos he ovat toimeentulotuen varassa tai kuuluvat etniseen vähemmistöön. Haastatteluissa sivuttiin ennakkoluuloja kohtaavien asiakasryhmien, kuten maahanmuuttajien ja romanien, vaikeuksia saada kohtuuhintaista vuokra-asuntoa. Vaikka vuokra-asuntomarkkinoilla ilmenevää syrjintää on Suomessa selvitetty vasta vähänlaisesti, aihetta on tutkittu kansainvälisesti runsaasti. Jo pelkän nimen perusteella ulkomaalaistaustaisia ja muita vähemmistöryhmiä kohdellaan epätasa-arvoisesti (Vilkama, Myllylä & Puurunen 2021). Lehtonen ja Salonen (2008, 29-30) toteavat rakenteellisten tekijöiden olevan yksi merkittävimmistä vaikeuksien aiheuttajista kohtuuhintaisen asunnon löytämiseksi ja mainitsevat erityisesti huonon asuntotarjonnan sekä syrjinnän. Lehtonen ja Salonen peräänkuuluttavat samaa kuin tämän tutkielman haastateltavat: ennaltaehkäisevä työ, matalan kynnyksen neuvontapalvelut sekä vuokranantajatahojen asennemuutoksen muokkaaminen vuokranhakijoiden leimaamisen estämiseksi ovat ensiarvoisen tärkeitä menetelmiä kehittää ongelmaa parempaan suuntaan.

Yhtenä tärkeimmistä kuvailtu toimenpide ongelman ratkaisemiseksi oli työntekijöiden mielestä kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen lisääminen. Tätä voidaan toteuttaa kunnostamalla nykyisiä kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja ja rakennuttamalla uusia. Myös yksityisten vuokranantajien toivotaan näkevän kasvavien vuokrien negatiiviset ja laajat seuraukset. Haastateltavat toivat esiin, että tuoton saamisen perusperiaate vuokratoiminnasta kyllä ymmärretään

sosiaalihuollon puolella ja asunnon vuokraamisen tiedostetaan olevan ensisijaisesti bisnestä. Vuokranantajien toivotaan kuitenkin asettavan vuokrapyyntiin vastaamaan paremmin nykyhetken tarpeisiin yksilöllisellä ja yhteiskunnallisella tasolla ehkäistäkseen ylikalliin vuokra-asumisen ongelman laajenemista.

Vaikka vuokranantajat ovat työntekijöiden mukaan selvillä siitä, millaiset ovat Kelan kohtuuhintaisen vuokran rajat, eivät he välttämättä ole tietoisia ylikalliin asumisen ilmiöstä kasvavana ilmiönä. Tietoisuuden lisääminen olisikin haastattelujen perusteella hyvin tarpeellista. Työntekijät kokevat, että sosiaalitoimen viesti ongelmasta ei tule tällä hetkellä tarpeeksi näkyvästi esille. Ehdotuksia tietoisuuden lisäämiseksi olivat poliittisiin päättäjiin yhteyden ottaminen aiheesta kattavasti asiaa kokoavan tietopakettin kanssa, julkisten lausuntojen ja artikkeleiden laatiminen, haastattelujen myöntäminen asiamedioille aiheesta sekä erilaisten avointen seminaarien toteuttaminen. Oleellista olisi, että ääneen pääsisivät niin ongelman parissa työskentelevät työntekijät, niiden kanssa elävät vuokralaiset sekä vuokranantajat.

Vuokrahintojen yleisen laskemisen lisäksi myös Kelaa toivottiin tarkastelemaan asettamiaan kohtuuhintaisen vuokran rajoja. Espoossa perustoimeentulotuessa hyväksyttävien asumismenojen rajat ovat yksin asuvalle 694 euroa kuukaudessa, kahden hengen taloudelle 869 euroa kuukaudessa, kolmen hengen taloudelle 993 euroa kuukaudessa, neljän hengen taloudelle 1089 euroa kuukaudessa ja tästä eteenpäin 122 euroa per lisähenkilö (KELA 2023).

Valtio pyrkii vastaamaan kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen tarpeeseen myöntämällä tammikuussa 2023 1,95 miljardia korkotuettua lainaa kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen rakentamiseen ja vanhojen kunnostamiseen. Suunnitelmana on vuoden aikana rakentaa tuen avulla noin 9 310 uutta ja peruskorjata noin 4 050 asuntoa. Ympäristö- ja ilmastoministeri Maria Ohisalo korosti päätöksen esittelyssä kohtuuhintaisten asuntojen tuottamisen olevan erityisen tärkeää elinkustannusten kasvaessa etenkin globaalien haasteiden myötä. (Valtioneuvosto 2023.) Korona-aika ja Ukrainan sotatilanne on vaikuttanut vahvasti maailmantalouteen ja sitä myöten myös suomalaisten kansantalouteen, yrityksiin, työllisyyteen sekä kuluttajien ja julkisen talouden taloudelliseen pystyvyyteen. Sodan ja pandemian seurauksena syntyvät talouskriisit näkyvät inflaation kiihtyessä hidastuvana maailmantalouden kasvuvauhtina ja tuotantoketjujen häiriöinä. Jo ennen pandemiaa nousseet raaka-ainehinnat, tuotannon häiriöt ja kysynnän ja tuotannon epätasapainot aiheuttivat voimakasta nousua etenkin energian ja ruoan hinnoissa. Ukrainan sotatila kiihdyttää hintojennousua entisestään, pitkittäen inflaation jaksoa. Tämä vaikuttaa etenkin matalatuloisimpien elintason. (Rehn 2022).

Työntekijät painottivat ennaltaehkäisyn tärkeyttä työssään. Ennaltaehkäisevä työ toistui myös kehitysideoissa ja ajatuksissa sosiaalitoimen tulevaisuuden suhteen. Matalan kynnyksen tuen velka-, asumis- ja taloudenhoitoneuvonnan palvelut sekä henkilökohtaisen ohjauksen tarve on suurta ja niiden toteuttaminen tulisi turvata jatkossakin. Koska vuokravelkaantumisen ja

taloudellisen lisätuen hakeminen ovat merkkejä ylikalliissa vuokra-asunnossa asumisen ongelmasta, on tärkeää, että niiden mahdolliset riskitekijät tiedostettaisiin ja merkit havaittaisiin ajoissa. Mikäli ongelmat johtuvat päihde- tai mielenterveysongelmasta, ikääntymisen tuomista kognitiivista muutoksista tai fyysisestä sairaudesta, on oleellista saada asiakas näitä haasteita käsittelevän avun ja tuen palveluiden piiriin.

Ennakoivan työn toteuttaminen vaikeutuu sitä mukaan, mitä vähemmän aikaa työntekijöillä on paneutua asiakkaan tapaukseen ja tilanteeseen. Vaikka aikaa ja resursseja intensiiviseen, yksilölliseen ohjaukseen ei sosiaalitoimissa ole saatavilla, aikuissosiaalityöntekijän rooli asiakkaan auttajana, opastajana ja tukijana nähdään merkittävänä. Asiakaslähtöisen työtteen toteuttamisen ja näin asiakkaan tarpeisiin riittävillä menetelmillä ja keinoilla vastaamisen tulisi olla siis mahdollista tarvittavien toimenpiteiden tarpeen huomaamiseksi ja niiden järjestämiseksi.

Myös matalan kynnyksen neuvontapalvelut koettiin tärkeäksi kehittämisen keinoksi. Tällä hetkellä matalan kynnyksen neuvontapalveluita on erikohderyhmille ja eri teemoittain, mutta toimintaa olisi kehitettävä vielä laajemmaksi nykyisestään ja huomioida kolmannen sektorin mahdollisuudet. Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueella asumisneuvontaa tarjoavia kolmannen sektorin tahoja ovat esimerkiksi Y-säätiö, Kuluttajaliitto, Vailla vakinaista asuntoa ry, Sininauhaliitto ja Sininauhasäätiö, diakonialaitos, Suomen Punainen Risti ja monikulttuuri- ja maahanmuuttajajärjestöjen yhteistyöverkosto Moniheli (Asunnottomien yö 2020).

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen (2019-2023) hallitusohjelmassa luki tavoitteena puolittaa asunnottomuus vuoteen 2023 mennessä ja poistaa se kokonaan vuoteen 2027 mennessä eli kahden hallituskauden aikana. Toimintatapana käytetään asunnottomien asiakkaiden tilanteen ymmärryksen kehittämistä, kunnioittavaa kohtaamista ja kuntouttavaa työtettä. Erityisen tärkeää on tavoittaa haavoittuvimmassa asemassa olevat ja marginaalissa elävät ihmiset heidän auttamisekseen. Helmikuussa 2023 asunnottomuus ei ollut vielä puolittunut, mutta vuoden 2027 tavoite nähdään realistisena. Tämän onnistumiseksi vaaditaan haastatteluun osallistuneiden työntekijöidenkin esiin tuomaa matalan kynnyksen moniammatillista tukea. (Valtioneuvosto 2023.)

Työntekijät pyrkivät motivoimaan asiakasta, ohjaamaan häntä tekemään tarvittavat toimenpiteet ja tukevat häntä niiden toteuttamisessa sekä kannustavat kohtuuhintaisen vuokra-asunnon etsimisessä. Näiden lisäksi nykyiset keinot käsitellä ylikalliin vuokra-asumisen ongelmaa näyttäytyvät rajallisina. Asiakkaan toimijuutta ja oma-aloitteisuutta tulee korostaa tilanteen etenemiseksi parempaan suuntaan, mutta mikäli kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja ei ole tarjolla tai asiakkaan taakkana mukana kulkeutuvat maksuhäiriömerkinnät estävät hänen vuokra-asunnon saamisensa, työntekijöiden keinot vaikuttaa tilanteeseen ovat vähäiset.

8.2 Eettisyys ja luotettavuus

Tämän opinnäytetyön aiheen valinta syntyi Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen tarpeesta selvittää ylikalliin vuokra-asumisen taustatekijöitä ja tukimahdollisuuksia. Tutkielman tulosten avulla voidaan esimerkiksi kehittää ATSO-hankkeen kaltaista projektitoimintaa ylikalliin vuokra-asumisen ja asunnottomuuden ongelmanratkaisujen suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi.

Tutkielman eettisyyden toteutumisen lähtökohtana on tutkijan rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus koko tutkimustyön prosessin ajan. Tutkijan tulee soveltaa tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia menetelmiä, noudattaen avoimuutta ja vastuullisuutta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 5-7.) Tämän opinnäytetyön jokaisessa vaiheessa on toimittu sosiaalialan etiikan mukaisesti, kunnioittaen yksityisyydensuojaa, avointa vuorovaikutusta ja johdattelematonta kommunikaatiota.

Haastatteluun osallistuneista Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen aikuissosiaalityöntekijöistä ei kerätty tarpeettomia taustatietoja. Tunnistettavia henkilötietoja, eli osallistujan ominaisuuksia, elinolosuhteita kuvaavia tietoja tai muita häntä, perhettään tai samassa taloudessa asuvia henkilöitä koskevia, identifioitavia tietoja ei opinnäytetyöhön sisällytetty. Tiedonantajat osallistuivat haastatteluihin vapaaehtoisesti, heille annettiin sähköisesti opinnäytetyön toteutusta kattavasti tiedottava saatekirje ja heidän kanssaan allekirjoitettiin sähköisesti luotettavalla Laurea Sign-sopimus pohjalla informoitu suostumus tutkimukseen. Kysymykset lähetettiin ennakkoon tilaajatahon nähtäväksi ja hyväksyttäväksi. Myös haastateltaville tiedonantajille lähetettiin kysymysten aiheet noin viikkoa ennen haastatteluja. Haastateltavien varmistettiin heidän olevan tietoisia oikeudestaan kieltäytyä haastattelusta tai perua osallistumisensa missä vaiheessa opinnäytetyötä tahansa.

Opinnäytetyötä varten haettiin tutkimuslupaa Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen omalla tutkimuslupahakemuksella, jonka saamisen jälkeen aloitettiin aineistonkeruu. Aineistoa säilytettiin luottamuksellisesti salasanan takana olevassa OneDrive Laurea-pilvipalvelun kansiossa. Aineiston tallennustavasta informoitiin vastaajia. Tutkimusaineisto pidettiin anonyymina ja erillään käsiteltävästä versiosta. Toimeksiantajan eli Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen aikuissosiaalityön kanssa sovitaan tietoturvallinen, aineiston muuttumattomana pitävä tallennustapa aineistolle, mikäli he haluavat perustellusti käyttää aineistoa tulevaisuudessa. Mikäli toimeksiantaja ei halua säilyttää materiaalia, aineisto tuhoetaan päällekirjoittamalla ja poistamalla päällekirjoitetut tiedostot verkkotallennuskansiosta ja sen jälkeen kansion roskakorista.

Tutkimuksen luotettavuus vahvistuu tutkimuksen tai tutkielman tekijän selostaessa tutkimuksen eri vaiheet. Luotettavuus perustuu tutkijan tapaan avata tutkimuksen etenemistä, tekemiään valintoja ja tulkintaa tutkimuksen edetessä. Tulkintojen perusteluja rikastuttavat suorat haastatteluotteet, joihin tutkija on päätenyt. (Hirsjärvi ym. 2009, 231-233.)

Tuomi ja Sarajärvi (2018, 121-123) kertovat, että kokonaisuuden luotettavuuden arvioimiseksi voidaan käyttää apuna tiettyjä kysymyksiä. Tällaisia kysymyksiä ovat tutkimuksen kohteen ja tarkoituksen tarkastelu, tutkijan oma sitoutuminen ja motiivi aiheeseen, aineistonkeruutavan valinnan perustelu ja sen mahdollisuuksien sekä haasteiden tiedostaminen, tutkimukseen osallistuvien haastateltavien valintataustat, tutkimuksen raportointi, haastateltavien välinen suhde ja heidän sekä muiden osapuolien tiedottaminen tutkimuksen aikana. Mitä eettisesti korkeatasoisempi tutkimus on, sitä luotettavampana se näyttäytyy.

Riittävä aika tukee tutkimuksen luotettavuutta ja laadukkuutta. Tämä opinnäytetyö aloitettiin hyvissä ajoin kiireen välttämiseksi. Toimeksiantaja pidettiin ajan tasolla opinnäytetyön etenemisestä ja seuraavista vaiheista koko prosessin ajan. Tässä opinnäytetyössä käytetyt lähteet ovat relevantteja, luotettavia ja mahdollisimman tuoreita. Aiheeseen on tutustuttu erilaisen kirjallisuuden, hankkeiden raporttien ja aiempien tutkimusten kautta hyvissä ajoin ennen haastattelukysymysten muotoilua. Tulosten analysointi on toteutettu huolellisesti ja johdonmukaisesti. Aihetta käsittelevä teoria vahvistaa tutkimustuloksia ja näihin teorioihin on viitattu opinnäytetyön sisällä useasti.

Tämä opinnäytetyö ja sen tulokset ovat toistettavissa eli samankaltaisissa olosuhteissa saataisiin samoja tuloksia samaa tutkimusmenetelmää käyttäen.

8.3 Jatkotutkimusidea

Tätä opinnäytetyötä ja sen tuloksia voidaan käyttää teemaa käsittelevissä jatkotutkimuksissa ja kehittämistyössä. Jatkotutkimuksena voisi esimerkiksi selvittää, kuinka pääministeri Petteri Orpon hallituksen tulevat asumistuen leikkaukset vaikuttavat vuokra-asujien taloudellisiin haasteisiin. Mikäli hallitusohjelmat kaavailut toteutuvat, Orpon hallitusohjelman mukaisesti asumisen tukia leikattaisiin yli 300 miljoonalla eurolla alkaen vuodesta 2024. (Valtioneuvosto 2023; Lausuntopalvelu 2023). Tämän mittapuun leikkaukset tulevat näin toteutuessaan todennäköisesti siis näkymään vuokra-asujien taloudessa ja arjessa.

Tämä opinnäytetyö tarjoaa tietoa ylikalliin asumisen taustatekijöistä ja ongelman käsittelemiseen toivottavien toimintamallien kehittämisestä. Tätä opinnäytetyötä ja sen tuloksia voidaan käyttää teemaa käsittelevissä jatkotutkimuksissa ja kehittämistyössä.

Tämän opinnäytetyön pohjalta voidaan todeta, että ylikallis vuokra-asuminen on merkittävä haaste yhteiskunnallemme. Sen eteen on kehitettävä vanhoja sekä luotava uusia, tehokkaampia ja näkyvämpiä ratkaisuja samalla, kun tietoisuutta ylikalliin vuokra-asumisen ja muiden vuokra-asumisen ongelmien kanssa elämisestä on levitettävä järjestelmällisesti nykyistä laajemmalle.

9 Lähteet

Painetut

Granfelt, R. 2014, 255-274. Asunto vai rikoksettomuus ensin? Asumissosiaalisen työn tuella irti asunnottomuudesta ja rikollisuudesta. Sosiaalityön ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusallalla. Rikosseuraamuslaitos.

Granfelt, R., Nousiainen, K., Haahtela, R., Juhila, K. & Raitakari, S. 2015. 71-81. Oman oven avaajaksi - voiko asunnottomuudesta päästä eroon. kotona? Asumisen uudet tuulet. Helsinki.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009, 224. Tutki ja kirjoita. Uudistettu painos. Helsinki.

Juuti, P. & Puusa, A. 2020, 147. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus.

Kananen, J. 2017, 76. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä.

Karppinen, J. 2018. Asunto ensin-periaate. Power Point-diaesitys. Y-säätiö.

Kostiainen, E. & Laakso, S. 2013, 24-30. Vailla vakinaista asuntoa olevat Helsingissä. Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Helsinki: Diakonia ammatti-korkeakoulu, 25-46.

Paukkunen, T. Asumistaloussosiaalityö (ATSO)-hanke. Loppuraportin tiivistelmä. Vuokravelkapäivä. Viitattu 2.10. 2023.

Pleace, N. 2017. Homelessness in Finland 2016-2019: The Culmination of an Integrated Strategy to End Homelessness? Viitattu 2.10.2023. <https://www.feantsaresearch.org/download/strategy-review-19029039682682325644.pdf>

Pleace, N., Culhane, D., Granfelt, R. & Knutagård, M. 2015, 76. The Finnish Homelessness Strategy. Reports of The Ministry of The Environment. Helsinki.

Saari, J. 2015, 16, 22-23, 136, 137-139, 207. Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Helsinki.

Tsemberis, S & Asmussen, S. 1999, 113-131. From Streets to Homes. The Pathways to Housing Consumer Preference Supported Housing Model. Alcoholism Treatment Quarterly. New York.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013, 72-75. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä.

Y-säätiö. 2022, 18. Jotta jokaisella on koti - Näin Y-Säätiö tarjoaa koteja niitä tarvitseville. Keuruu.

Viljamaa, M. 2019, 3. Asumisneuvonnan opas. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. Helsinki.

Sähköiset

Asunnottomien yö 2023. Asunnottomien yö. Viitattu 30.8.2023. <https://asunnottomienyo.fi/>

Asunnottomien yö 2020. Asumisneuvontaa on järjestettävä kaikille sitä tarvitseville. Viitattu 1.9.2023. <https://asunnottomienyo.fi/2020/10/asunnottomien-yon-kannanotto->

asumisneuvontaa-on-jarjestettava-kaikille-sita-tarvitseville-erityisryhmiin-ja-valiinputoajiin-keskittyvien-jarjestojen-tarjoamat-palvelut-on-turvattava/

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2021. Tilastot ja selvitykset. Asunnottomuus. Viitattu 22.12.2022. [https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2021\(62592\)](https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2021(62592))

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2023. Viitattu 31.7.2023. [https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Julkaisut/ARAn_raportteja_julkaisusarja/Selvitys_haatojen_kustannuksista\(65320\)](https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Julkaisut/ARAn_raportteja_julkaisusarja/Selvitys_haatojen_kustannuksista(65320))

Asunto ensin 2020. Asunto ensin-periaatteet. Viitattu 23.6.2023. <https://asuntoensin.fi/tieto/asunto-ensin/asunto-ensin-periaatteet/>

Arene 2018. Opinnäytetyön eettiset periaatteet. Viitattu 25.1.2023. <https://www.arene.fi/julkaisut/raportit/opinnaytetoiden-eettiset-suositukset/>

Edgar, B. 2009. European Review of Statistics on Homelessness. FEANTSA: Bryssel. Viitattu 11.7.2023. <https://www.feantsaresearch.org/download/6-20098376003316223505933.pdf>

Espoon kaupunki 2023. Espoon aikuissosiaalityö. Viitattu 22.12.2022. <https://www.es-poo.fi/fi/toimipisteet/28339>

Espoon kaupunki 2023. 20-vuotiaan Asunnottomien yön 17.10. tavoitteena tulevaisuus ilman asunnottomuutta. Viitattu 2.10.2023. <https://www.es-poo.fi/fi/uutiset/2022/10/20-vuotiaan-asunnottomien-yon-1710-tavoitteena-tulevaisuus-ilman-asunnottomuutta>

Finlex 2023. Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, §41. Monialainen yhteistyö. Viitattu 30.8.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Harju, H., Huotari, K., Mayer, M., Pitkänen, S., Pyykkönen, S & Törmä, S. 2019. Asunnottomuusohjelmien arviointi. Ohjelmista asunnottomuustyön vakiinnuttamiseen. Helsinki: ympäristöministeriö. Viitattu 11.7.2023. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161686/YM_11_2019_Asunnottomuusohjelmien%20arviointi.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Helsingin Diakonissalaitos 2022. Asunto ensin-työ Suomessa ja diakonissalaitoksella. Viitattu 23.6.2023. <https://www.hdl.fi/blog/asunto-ensin-tyo-suomessa-ja-diakonissalaitoksella/>

Kaakinen, J. 2023. KOTIIN. Selvitysraportti tarvittavista toimenpiteistä asunnottomuuden poistamiseksi vuoteen 2027 mennessä. Y-säätiö. Viitattu 2.10.2023. https://ysaatio.fi/wp-content/uploads/2023/05/Kaakinen_Kotiin_10.2.2023.pdf

KELA, 2023. Asumismenojen rajat 2023. Viitattu 10.8.2023. https://www.kela.fi/documents/20124/410315/asumismenojen_rajat_2023.pdf/d01f54b6-2240-3eb4-5139-94caa5598a1?t=1669183666975

Lausuntopalvelu 2023. Lausuntopyyntö hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta. Viitattu 8.11.2023. <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=2c691220-a64d-431c-9df8-289941ab950d>

Lapinkaski, A. 2022. Kela ja Helsingin kaupunki yhteistyöhön asunnottomuuden ehkäisyssä. Kela palvelee. Viitattu 1.7.2023. <https://elamassa.fi/kela-palvelee/kela-ja-helsingin-kaupunki-yhteistyohon-asunnottomuuden-ehkaisyssa-nykyisellaan-todistelubyrokraatia-kuormittavaltavasti/>

Lehtonen, L. & Salonen, J. 2008. Asunnottomuuden monet kasvot. Viitattu 12.10.2023. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/29876057-6359-4211-9428-b5276a79649b/content>

Marttinen, R. 2019, 28. Asuntojen hintojen ja vuokrien vuosijulkaisu 2020. Viitattu 10.7.2023. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/22_01_20_Tilastoja_01_Marttinen.pdf

Rehn, O. 2022. Venäjän sota Ukrainassa synkentää maailmantalouden näkymää. Euro ja talous. Viitattu 20.8.2023. <https://www.eurojatalous.fi/fi/blogit/2022/venajan-sota-ukrainassa-synkentaa-maailmantalouden-nakymaa/>

Tampereen kaupunki 2019. Asumissosiaalisen työn opas työntekijöille. Viitattu 28.7.2023. <file:///C:/Users/Rosa-Maria/Downloads/Asumissosiaalisen%20ty%C3%B6n%20opas.pdf>

Theseus 2023. Opinnäytetyöt. Tutkimuksen luotettavuus ja arviointi. Viitattu 25.1.2023. <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fpeda.net%2Fheinavesi%2Fhein%25C3%25A4veden-lukio%2Foppiaineet%2Fterveystieto%2Fte-3-syky-2017%2Ftl%3Afile%2Fdownload%2Fac1d6484eecf3eb700d79b03bd91cae1dbaf070a%2FTutkimuksen%2520luotettavuus%2520ja%2520arviointi.pptx&wdOrigin=BROWSELINK>

Vailla vakinaista asuntoa ry 2022. Asunnottomuus. Viitattu 7.1.2023. <https://vvary.fi/asunnottomuus/>

Valtioneuvosto 2023. Valtion tuella rakennetaan ja korjataan tuhansia kohtuuhintaisia asuntoja. Viitattu 20.9.2023. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410903/valtion-tuella-rakennetaan-ja-korjataan-tuhansia-kohtuuhintaisia-asuntoja>

Valtioneuvosto 2023. Hallitusohjelmat. Viitattu 8.11.2023. <https://valtioneuvosto.fi/hallitukset/hallitusohjelma#/>

Vilkama, V., Myllylä A-L, Puurunen & H. 2021. Ulkomaalaistaustaisten asunnon hakijoiden asema yksityisillä vuokramarkkinoilla. Raportti vuokranantajille suunnatun kyselyn tuloksista. <https://moniheli.fi/wp-content/uploads/2021/11/Ulkomaalaistaustaisten-asunnon-hakijoiden-asema-yksityisella-vuokramarkkinoilla-raportti.pdf>

Y-säätiö 2023. Asunnottomuus Suomessa. Viitattu 7.1.2023. <https://ysaatio.fi/asunnottomuus-suomessa>

Julkaisemattomat

Granfelt, R. Asunto ensin - asunto vain? Asumissosiaalinen työ päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivien asukkaiden kohdalla. Tutkija. HAMK-koulutus. Y-säätiö. 25.1.2023.

Jarho, K. A-klinikka Oy:n asumisyhteisön työntekijän haastattelu. Ohjaaja ja Asunto ensin-mallin asiantuntija. 9.1. 2023.

Kannonkari, J. Asunto ensin - asunto vain? Asumissosiaalinen työ päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivien asukkaiden kohdalla. Asumisneuvoja. HAMK-koulutus. Y-säätiö. 25.1.2023.

Sormunen, M. Johtavan sosiaalityöntekijän haastattelu. Espoon kaupunki, aikuissosiaalityö. 13.1.2023.

Perälä, R. 2023. Valtiotieteiden tohtori ja tutkija. Asunto ensin - asunto vain? Asumissosiaalinen työ päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivien asukkaiden kohdalla. Y-säätiö. 25.1.2023.

10 Taulukot

Taulukko 1. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2022. Asunnottomuusselvitys 2/202. Viitattu 14.5.2023. <https://www.ara.fi/fi-FI>

Taulukko 2. Esimerkki pelkistysten muodostamisesta

Taulukko 3. Esimerkki ala- ja yläluokkien muodostamisesta

Taulukko 4: Erilaisia ratkaisukeinoja ylikalliin vuokra-asumisen ongelman kehittämiseksi

Taulukko 5: Ylikalliiseen vuokra-asumiseen vaikuttavat tekijät

11 Kuviot

Kuvio 2. Granfelt, R. 2022. Asumissosiaalinen työ: asunnottomuudesta irti ja asunnosta kodiksi. Y-säätiö. Viitattu 23.6.2023

Kuvio 3. Granfelt, R. 2022. Asumissosiaalinen työ: asunnottomuudesta irti ja asunnosta kodiksi. Y-säätiö. Viitattu 31.7.2023

12 Liitteet

Liite 1: Teemahaastattelurunko

Liite 2: Tutkimustiedote

Liite 3: Suostumuslomake

Liite 4: Tutkimusluvan myöntäminen

Liite 1: Teemahaastattelurunko

Teemahaastattelurunko

Ylikalliin vuokra-asumisen ilmiö

1. Miten merkittävänä ongelmana oman hyvinvointialueesi sosiaalihuollon kannalta pidät asukkaiden ylikalliissa vuokra-asunnossa asumista?
2. Miten hyvin mielestäsi ylikalliissa vuokra-asunnossa asumisen ongelma ja sen merkittävyys tiedostetaan teillä sosiaalihuollossa?
3. Millaiset sosiaalihuollon resurssit mielestäsi tällä hetkellä ovat ylikalliissa vuokra-asunnossa asumisen ongelman suhteen?

Yhteiskunta ja ylikallis vuokra-asuminen

4. Miten heikkenevä taloustilanne ja maailmantilanne näkyvät asiakkaiden asumisen haasteissa ja ylikalliissa vuokra-asumisessa?
5. Pitäisikö ylikalliissa vuokra-asunnossa asumisen ongelma tehdä näkyvämmäksi yhteiskunnassamme?
6. Miten ylikalliin vuokra-asumisen ongelma on muuttunut ja kehittynyt työurasi aikana?

Näkemykset tarvittavista toimenpiteistä

7. Millainen asiakkailta lähtöisin oleva toiminta on tukenut hyvän ratkaisun syntymistä?
8. Miten kolmatta sektoria olisi mielestäsi mahdollista hyödyntää asiakkaiden auttamisessa?
9. Kuinka hyödyntää monialaista yhteistyötä ongelman ratkaisemisen kehittämiseksi?

Lopuksi: Onko sinulla jotain lisättävää tai täydennettävää vastauksiisi tai kysyttävää tutkimukseen liittyen?

Liite 2: Tutkimustiedote

Opinnäytetyön esittely
5.5.2023

Opinnäytetyön tekijä
Rosa-Maria Melin

Tutkimuksesta

Tutkimuksessa on kyse opinnäytetyöstä. Opinnäytetyön tekijä on Laurean ammattikorkeakoulun viimeisen vuoden sosionomiopiskelija Rosa-Maria Melin. Opinnäytetyö on tyypiltään laadullinen eli perustuu haastattelemalla kerättyihin tietoihin ja kokemuksiin. Valmiin opinnäytetyön julkaisu on ajoitettu kesälle 2023; materiaali siihen kerätään huhtikuun ja toukokuun aikana. Haastateltavat toivotaan löytyvän viikkojen 15 ja 16 aikana.

Työntekijät saavat osallistumispyynnön ja tutkimustiedotteen esihenkilöidensä kautta, joihin johtava sosiaalityöntekijä Mira Sormunen on ollut aiheen tiimoilta yhteydessä. Mikäli työntekijä on halukas osallistumaan haastatteluun tai hän haluaa kuulla tutkimuksesta lisää, hän saa esihenkilöltään tai Sormuselta opinnäytetyön toteuttajan sähköpostiosoitteen, jonka kautta yhteydenpito jatkuu työntekijän ja opinnäytetyön toteuttavan opiskelijan välillä.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa Espoon kaupungissa tuloihinsa nähden liian kalliissa vuokra-asunnoissa asuvien asiakkaiden syitä ja taustoja nykyiseen asumistilanteeseensa liittyen. Opinnäytetyö selvittää, miksi asiakas ei pääse eteenpäin haastavasta asumistilanteesta, asumisneuvojen ja ensiarviointitiimin henkilökunnan näkökulmista. Opinnäytetyö on osa Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen asumistaloussosiaalityön ATSO-hanketta.

Haastateltavat

Haastateltavia toivotaan löytyvän viisi. Asumisneuvojilla lienee todennäköisesti entuudestaan työnsä puolesta paljon kokemusta käsiteltävästä ilmiöstä, mutta haastateltavat voivat aivan hyvin olla asumisneuvojen lisäksi ensiarviointitiimin sosiaalityöntekijöitä tai sosiaaliohjaajia. Haastateltavan työkokemuksen määrällä tai työsuhteella ei ole merkitystä.

Mitä tapahtuu haastattelussa?

Haastateltavien löydyttyä osallistujien toivotaan noin kahden viikon ajan tarkasteltavan aihetta ("ylikällis vuokra-asuminen") työskentelynsä ohella. Tarkastelun helpottamiseksi opiskelija voi lähettää osallistujalle suuntaa antavia esimerkkejä kysymyksistä, joita haastattelussa tullaan esittämään. Kysymyksiä on seitsemästä yhdeksään.

Haastattelu tullaan toteuttamaan etänä osallistujan valinnan perusteella Zoomissa tai Teamsissa sekä nauhoittamaan puhtaaksikirjoittamista varten. Haastatteluun varataan 45-60 minuuttia aikaa. Haastattelut toivotaan tehokkaan ajankäytön maksimoimiseksi voivan käydä läpi samalla viikolla, mutta tämä ei ole välttämätöntä. Haastattelut toteutetaan osallistujien toiveiden ja mahdollisuuksien mukaan.

Haastateltavien oikeudet

Haastateltavien anonymiteetti turvataan koko tutkimuksen ajan ja sen jälkeen. Osallistumisen voi peruuttaa milloin tahansa syytä perustelematta. Osallistujat saavat kysyä haluamiaan kysymyksiä ennen haastattelua, sen aikana ja sen jälkeen.

Liite 3: Suostumuslomake

Suostumuslomake

Rosa-Maria Melin

Tietoinen suostumus
Opinnäytetyö
Ylikallis vuokra-asuminen

1. Annan suostumukseni tutkimukseen osallistumiseksi ja henkilötietojeni käsittelyyn opinnäytetyötä varten, jonka tarkoituksena on selvittää ylikalliin vuokra-asumisen taustoja.
2. Ymmärrän, että minulta tullaan kysymään aiheeseen liittyviä kysymyksiä ja vastaukset tullaan nauhoittamaan niiden puhtaaksi kirjoittamista varten. Tiedän, että kerättyjä tietoja tullaan anonyymisti käyttämään opinnäytetyössä.
3. Olen tietoinen, että opinnäytetyö esitetään Laurean ammattikorkeakoulun opinnäytetyöseminaarissa.
4. Ymmärrän, että osallistumiseni ja henkilötietojeni käsittely on vapaaehtoista ja voin halutessani peruuttaa osallistumiseni koska tahansa kertomatta syytä.

Osallistujan allekirjoitus ja päivämäärä

Opinnäytetyön tekijän allekirjoitus ja päivämäärä

Rosa-Maria Melin

Rosa-Maria.Melin@student.laurea.fi

Liite 4: Tutkimusluvan myöntäminen

	Kirje	1 (1)
		2069/13.01.00/2023
Tutkimus, kehitys ja innovaatiot (TKI)-vastuualue	08.05.2023	

Melin Rosa-Maria

Tutkimusluvan myöntäminen: Ylikalliissa vuokra-asunnossa asuminen

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue myöntää meille saapuneen tutkimuslupahakemuksen ja alla olevien ehtojen mukaisesti.

Hakija / yhteyshenkilö: Melin Rosa-Maria

Tutkimuksen aihe / nimi: Ylikalliissa vuokra-asunnossa asuminen

Edellytyksenä on myös, että tutkimuksen suorittaja tai suorittajat eivät käytä saamiaan tietoja asiakkaan tai potilaan tai hänen läheistensä vahingoksi eivätkä luovuta saamiaan henkilötietoja ulkopuolisille, vaan pitävät ne salassa.

Tutkimustulokset tulee esittää niin, ettei niistä voida tunnistaa yksittäistä henkilöä tai perhettä. Lisäksi on noudatettava tietosuoja-asetus ja tietosuojalaissa sekä muualla lainsäädännössä olevia tutkimusrekistereitä koskevia säännöksiä.

Tutkimusluvan myöntäminen ei velvoita tutkimuksen kohteita osallistumaan tutkimukseen. Tutkijan on neuvoteltava aina erikseen tutkimuskohteena olevien organisaatioiden kanssa tutkimukseen osallistumisesta. Tutkimuksen teko ei saa häiritä tutkimuskohteen toimintaa.

Edellytämme, että tutkija / yhteyshenkilö lähettää Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen sähköpostiosoitteeseen tutkimusluvav@luvn.fi lopullisen tutkimusraportin.

Tutkimusjohtaja
etunimi.sukunimi@luvn.fi

Liitteet

Tiedoksi